

**POLJOPRIVREDA
KOJA ŠTITI PRIRODU**

**ZAŠTITA PRIRODE KROZ MJERE
PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA
RH 2014.-2020.**

POLJOPRIVREDA KOJA ŠTITI PRIRODU

**ZAŠTITA PRIRODE KROZ MJERE PROGRAMA
RURALNOG RAZVOJA RH 2014.-2020.**

**DARKO ZNAOR
SONJA KAROGLAN TODORVIĆ**

KAZALO

1. Uvod

1.1	Program ruralnog razvoja RH 2014-2020.....	1
1.1.1.	Što poljoprivrednicima nudi Program ruralnog razvoja?.....	1
1.1.2	Mjere očuvanja prirode u Programu ruralnog razvoja.....	2

2. Poljoprivreda i očuvanje prirode

2.1	Uloga poljoprivrede u očuvanju prirode.....	3
2.2	Kako poljoprivreda negativno utječe na prirodu?.....	6
2.3	Kako poljoprivreda čuva prirodu?.....	7

3. Politika EU-a za očuvanje prirode kroz poljoprivredu

3.1	Zajednička poljoprivredna politika.....	8
3.2	Poljoprivreda i Ekološka mreža Natura 2000.....	9

4. Zaštita prirode u poljoprivredi

4.1	Izravna plaćanja i zaštita prirode.....	10
4.1.1	Višestruka sukladnost i zaštita prirode.....	11
4.1.2	Zelena plaćanja i zaštita prirode.....	12
4.2	Poljoprivrednici i zakonske odredbe o očuvanju prirode.....	14
4.3	Plaćanja iz Programa ruralnog razvoja i zaštita prirode.....	15
4.3.1	IAKS plaćanja i ostala plaćanja.....	15
4.3.2	Podnošenje zahtjeva za plaćanje.....	16
4.3.3	Izračun prihvatljive površine trajnih travnjaka.....	17
4.3.4	Kontrola provedbe mjera.....	20

5. Potpora neproizvodnim ulaganjima (M4.4)

6. Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene (M10)

6.1	Podmjere i operacije.....	23
6.2	Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti.....	25
6.2.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	25
6.2.2	Obveze korisnika potpore.....	29
6.3	Pilot mjera za zaštitu kosca (Crex crex).....	33
6.3.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	33
6.3.2	Obveze korisnika potpore.....	34
6.4	Pilot mjera za zaštitu leptira.....	36
6.4.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	36
6.4.2	Obveze korisnika potpore.....	39
6.5	Uspostava poljskih traka.....	41
6.5.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	41
6.5.2	Obveze korisnika potpore.....	42
6.6	Održavanje ekstenzivnih voćnjaka.....	47
6.6.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	47
6.6.2	Obveze korisnika potpore.....	48
6.7	Održavanje ekstenzivnih maslinika.....	50
6.7.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	50

6.7.2	Obveze korisnika potpore.....	51
6.8	Očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja.....	53
6.8.1	Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore.....	53
6.8.2	Obveze korisnika potpore.....	55
7.	Mjere za očuvanje prirode u pripremi	
7.1	Održavanje živica.....	57
7.2	Održavanje suhozida.....	60
8.	Ekološki uzgoj (M11)	
8.1	Iznos plaćanja i razlog.....	62
8.1.1	Obveze korisnika potpore.....	66
9.	Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima (M13).....	68
10.	Potpورا za lokalni razvoj u sklopu inicijative LEADER (M19).....	70
11.	Literaturni i izvori fotografija.....	72

1. UVOD

1.1 Program ruralnog razvoja RH 2014-2020

1.1.1 Što poljoprivrednicima nudi Program ruralnog razvoja?

Hrvatska, kao i svaka druga država članica EU-a, ima vlastiti program ruralnog razvoja. Cilj ovog programa je povećati konkurentnost hrvatske poljoprivrede, šumarstva i prehrambeno-prerađivačke industrije, te općenito unaprijediti životne i radne uvjete u ruralnim područjima. Riječ je o programu koji će Hrvatska provoditi do kraja 2020., uz proračun od oko 2,4 milijarde

EUR. Čak 85% ovog iznosa dolazi iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), dok je ostatak sufinanciran sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. sadrži sedamnaest mjera:

1.	MJERA 1 (M01):	Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja
2.	MJERA 2 (M02):	Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima
3.	MJERA 3 (M03):	Programi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu
4.	MJERA 4 (M04):	Ulaganja u fizičku imovinu
5.	MJERA 5 (M05):	Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnost
6.	MJERA 6 (M06):	Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja
7.	MJERA 7 (M07):	Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima
8.	MJERA 8 (M08):	Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje isplativosti šuma
9.	MJERA 9 (M09):	Uspostavljanje skupina proizvođača i organizacija
10.	MJERA 10 (M10):	Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene
11.	MJERA 11 (M11):	Ekološki uzgoj
12.	MJERA 13 (M13):	Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima
13.	MJERA 16 (M16):	Suradnja
14.	MJERA 17 (M17):	Upravljanje rizikom
15.	MJERA 18 (M18):	Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku
16.	MJERA 19 (M19):	Potporna za lokalni razvoj u sklopu inicijative LEADER
17.	MJERA 20 (M20):	Tehnička pomoć (poljoprivrednici nisu krajnji korisnici ove mjere)

1.1.2 Mjere očuvanja prirode u Programu ruralnog razvoja

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020. temelji se na šest prioriteta koje je propisala Europska komisija. Prioritet br. 4 odnosi se na „obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom“. Unutar ovog prioriteta postoje tri tzv. fokus područja. Prvo od njih, fokus područje 4A, čiji je naziv “Obnova, očuvanje i povećanje bioraznolikosti, uključujući područja mreže Natura 2000 i područja s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima, te poljoprivredu velike prirodne vrijednosti, kao i stanje europskih krajobraza“, odnosi se upravo na očuvanje prirode. Drugo fokus područje (4B) se odnosi na zaštitu voda, a treće (4C) na zaštitu tla. Koliko Europska komisija pridaje značaju očuvanja prirode i zaštite okoliša, najbolje dokazuje činjenica da čak 30% sveukupnog proračuna za

ruralni razvoj mora biti utrošeno na dobrovoljne mjere koje čuvaju prirodu i štite okoliš što uključuje ekološki uzgoj; potporu područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima; poljoprivredno-okolišni program; plaćanja za Natura 2000 područja, ulaganja u razvoj šumarstva te investicije kojima se ublažavaju klimatske promjene.

Od sedamnaest gore navedenih mjera programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske, za očuvanje prirode najvažnije su sljedeće dvije mjere:

1. MJERA 10: Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene;

2. MJERA 11: Ekološki uzgoj.

Stoga je težište ove publikacije upravo na ovim dvjema mjerama. No, Mjera 10 i Mjera 11 nisu jedine mjere programa ruralnog razvoja kroz koje poljoprivrednici mogu doprinijeti očuvanju prirode. Očuvanju prirode doprinose još tri mjere ruralnog razvoja:

1. MJERA 4: Ulaganja u fizičku imovinu, točnije njena Podmjera 4.4 : Potpora neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva;

2. MJERA 13: Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima;

3. MJERA 19: Potpora za lokalni razvoj u sklopu inicijative LEADER.

Slika 1: Očuvanje prirode kroz poljoprivredu

2. POLJOPRIVREDA I OČUVANJE PRIRODE

2.1 Uloga poljoprivrede u očuvanju prirode

Slika 2: Očuvanje životinjskih vrsta

Poljoprivreda je, s motrišta očuvanja prirode, jedna od najvažnijih ljudskih djelatnosti. Način gospodarenja u poljoprivredi izravno utječe na stanje prirode. Tim više, imamo li na umu da poljoprivredno zemljište prekriva ogromna područja. U Hrvatskoj, korištene poljoprivredne površine zauzimaju otprilike četvrtinu cjelokupnog teritorija. Zbog ovoga je, ali i činjenice da su mnoge poljoprivredne površine prave riznice bioraznolikosti, poljoprivreda izuzetno važna za očuvanje prirode.

ŠTO JE BIORAZNOLIKOST?

Danas vrlo često čujemo izraz “bioraznolikost”. No, mnogim poljoprivrednicima nije sasvim jasno o čemu je riječ i što to zapravo jest. Jako pojednostavljeno rečeno – bioraznolikost je, zapravo, drugi naziv za ono što je u prirodi živo. Izraz “bioraznolikost” ne rabimo za litice, vodu, zrak, glinu, pijesak i ostale “nežive” dijelove prirode. Ali ga koristimo za sve živo u tom “neživom”: šumu koja raste na liticama, ribe koje žive u vodi, gujavice i golim okom nevidljive mikroorganizme (bakterije, viruse i dr.) koji žive u glini, pijesku, itd. Izraz “bioraznolikost” se, dakle, odnosi na biljke, životinje, alge, gljive, lišajevе i mikroorganizme (njih ne možemo vidjeti golim okom, već jedino uz pomoć mikroskopa). No i sam pojam “bioraznolikost” nije jednoznačan. Razlikujemo, naime, više vidova bioraznolikosti:

1. BIORAZNOLIKOST VRSTA

U prirodi nalazimo različite vrste biljaka, odnosno životinja. Pšenica se razlikuje od ječma, kruške, purana ili ovce. Sve su to zasebne biljne, odnosno životinjske vrste. Stoga za poljoprivredno gospodarstvo koje uzgaja pšenicu, ječam, kruške, purane i ovce kažemo da ima veću bioraznolikost vrsta nego li, primjerice, ono koje uzgaja samo pšenicu i/ili purane.

2. BIORAZNOLIKOST GENA

Nije svaka pšenica ista. Neka dozrijeva ranije, a neka kasnije. Jedna je rodnija, a druga manje rodna. Ona duže stabljike daje više slame od pšenice kraće stabljike. Ova, ali i mnoga druga svojstva pšenice uvjetovana su genima. Oni određuju nasljedna svojstva. Sva pšenica koja ima istovjetna nasljedna svojstva pripada istoj sorti pšenice. Isto vrijedi i za stoku. No, kod stoke, istovjetnost nasljednih svojstava ne nazivamo sortom, već pasminom. Polje na kojem su zasijane dvije ili

više sorti pšenice ima veću bioraznolikost gena od polja na kojoj je zasijana samo jedna sorta pšenice. Staja u kojoj su privezana goveda samo jedne pasmine ima manju bioraznolikost gena od staje s više pasmina goveda.

3. BIORAZNOLIKOST STANIŠTA

Različite biljne i životinjske vrste imaju svoj "dom" u različitim staništima. "Dom" skakavcu, kamilici i djetelini je livada. No, livada ne može biti, i nije "dom", mjesto na kojem živi vepar, jela i bukva – već je to šuma. Prostor, dakle, na kojem žive sasvim određene vrste biljaka, životinja i drugih organizama nazivamo staništem. Za poljoprivredno gospodarstvo koje ima npr. livadu, oranicu i šumu kažemo da ima veću bioraznolikost staništa, nego li gospodarstvo koje ima samo livadu i/ili oranicu. Stanište i organizmi koji na njemu žive, zajedno čine tzv. ekosustav – čvrsto povezanu zajednicu „nežive“ prirode, prostora i živih organizama koji na njemu obitavaju.

4. BIORAZNOLIKOST KRAJOBRAZA

Krajobraz (pejzaž) je prostor specifičnih karakteristika, koji u većini slučajeva obuhvaća više staništa, odnosno ekosustava, a u koji je nerijetko zahvatila i ljudska ruka. Krajobraz ima svoju prepoznatljivost nastalu interakcijom klime, tla, reljefa te kulturno-povijesnih i socioloških obilježja. Primjerice, brežuljkasti krajobraz Hrvatskog zagorja, s malim, uskim poljoprivrednim parcelama, šumarcima, živicama i naseljima – znatno je drugačiji od krškog krajobraza dalmatinskih otoka, proraslog makijom i borovom šumom, s kamenim kućama i maslinicima ograđenim suhozidima.

Dakle, kada je riječ o bioraznolikosti, razlikujemo raznolikost između vrsta i unutar vrsta (genetska), kao i raznolikosti između njihovih „domova“ (staništa) i krajobraza.

Slika 3: Poljoprivreda je izuzetno važna za očuvanje prirode

Slika 4: Žut i zelen, ali krajobraz bez velike bioraznolikosti

Poljoprivredna djelatnost je nužna za opstanak brojnih biljnih i životinjskih vrsta, staništa, ekosustava i krajobraz. Kosidbom, napasanjem stoke, sijanjem usjeva, sadnjom voćnjaka i vinograda, održavanjem živica, suhozida i lokvi, razmnažanjem sjemena i stočnog podmlatka – poljoprivrednici su stoljećima bili istinski čuvari bioraznolikosti. Održavali su genetski materijal, biljne i životinjske vrste, staništa, ekosustave i krajobraz.

Način na koji poljoprivrednici uzgajaju poljoprivredne kulture i stoku može imati i pozitivan i negativan utjecaj na bioraznolikost. No, za razliku od većine drugih ljudskih djelatnosti, primjerice prometa i industrije, koje su samo uzročnici uništenja prirode – poljoprivreda je istovremeno i uzročnik i žrtva smanjene bioraznolikosti.

2.2 Kako poljoprivreda negativno utječe na prirodu?

Slika 5: U prosjeku, svaki treći hektar oranica u Hrvatskoj je zasijan kukuruzom, uzak plodored smanjuje bioraznolikost (gore)
Slika 6, 7: Isušivanje močvara (lijevo) i preoravanje trajnih travnjaka (desno) uništava staništa i ekosustave

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća poljoprivredna praksa je doživjela znatne promjene. Mnoge od ovih rezultirale su višim prinosima, ali često na uštrb bioraznolikosti. Sva tri ključna čimbenika koja su nakon Drugog svjetskog rata dovela do povećanja prinosa u poljoprivredi izrazito smanjuju bioraznolikost: upotreba visokorodnih sorti i pasmina, upotreba mineralnih gnojiva i upotreba pesticida.

Sam uzgoj visokorodnih sorti i pasmina s motrišta očuvanja prirode nije problematičan. No, prelaskom na masovnu proizvodnju ovih sorti i pasmina zanemaruje se uzgoj ostalih sorti i pasmina, posebice izvornih hrvatskih. Dolazi do gubitka genetskog materijala (tzv. genetska erozija), uključujući gubitak i genet-

skog materijala izvornih hrvatskih sorti i pasmina.

Dugogodišnja primjena mineralnih gnojiva mijenja sadržaj hraniva (N, P i K) u tlu te zakiseljuje tlo, uslijed čega dolazi do promjene sastava biljnih zajednica koje na tlu rastu.

Primjena pesticida, bez obzira je li riječ o insekticidima za suzbijanje štetnika, fungicidima za suzbijanje bolesti, herbicidima za suzbijanje korova ili nekim drugim pesticidima, loše utječe na bioraznolikost. Smanjuje brojnost vrsta i raznovrsnost mikroorganizama, te biljnog i životinjskog svijeta.

Nakon Drugog svjetskog rata, na bioraznolikost poljoprivrednih površina u

Hrvatskoj su pogubno utjecali i veliki projekti hidromelioracija (odvodnje i navodnjavanja), te krčenja živica, šikara i šumskog raslinja. Ovim su uništena mnoga staništa (naročito močvare i vlažni travnjaci) i ekosustavi te je umanjena vrijednost krajobraza.

Velik problem za bioraznolikost je i primjena uskog plodoreda. Na većini oranica danas se uzgajaju svega dvije do tri kulture. U prosjeku, čak svaki treći hektar oranica je pod kukuruzom. Kukuruz ne daje cvjetove jarkih boja i intenzivnog mirisa koji privlače kukce te ne stvara nektar. Pri njegovu uzgoju se skoro uvijek koriste insekticidi i fungicidi koji ubijaju brojne kukce i mikroorganizme (biljne bolesti), te herbicidi koji uništavaju korovsku floru i organizme tla.

2.3 Kako poljoprivreda čuva prirodu?

Slika 8: Istovremena ispaša s više vrsta stoke čuva bioraznolikost (lijevo)

Slika 9: Širok plodored jedna je od najboljih mjera očuvanja bioraznolikosti (desno)

Poljoprivredna djelatnost je često puta nužna za održavanje bioraznolikosti, naročito na travnjacima. Redovita kosidba i/ili ispaša travnjaka odgovarajućim brojem stoke, uz povremeno ručno ili mehaničko odstranjivanje drvenastih biljaka najbolji je način očuvanja bioraznolikosti na travnjacima. I jedini koji može spriječiti njihovo zarastanje.

Širok plodored s nekoliko, po mogućnosti više od četiri-pet kultura iz različitih porodica, jedna je od najboljih mjera očuvanja bioraznolikosti. Povećava raznolikost vrsta na oranicama, smanjuje potrebu za korištenjem pesticida te poboljšava plodnost tla.

Mješovita poljoprivredna gospodarstva s biljnom i stočarskom proizvodnjom u načelu imaju veću bioraznolikost negoli ona

koja uzgajaju samo bilje ili stoku. Uključivanje životinja u biljnu proizvodnju je, s motrišta bioraznolikosti, uvijek poželjna.

U načelu, sve agro-tehničke mjere koje smanjuju ili čine posve nepotrebnim korištenje pesticida i mineralnih gnojiva doprinose očuvanju bioraznolikosti. Isto vrijedi i za sve mjere koje odveć ne „uznemiruju“ tlo i čuvaju zeleni pokrov tla. Jedna od ovih je i smanjena (tzv. reducirana) obrada tla pri kojoj se tlo ne prevrće kao kod oranja, već samo prorahljuje i podriva. Ovakav način obrade tla smanjuje eroziju i doprinosi očuvanju humusa (a tako i plodnosti tla). No, što je s motrišta bioraznolikosti izuzetno važno, ovakvom obradom na površini ostavljamo žetvene ostatke (mulch) i zeleni pokrov tla, pružajući sklonište i hranu brojnim sitnim životinjama koje žive u ili na tlu

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020. sadrži mjere za očuvanje bioraznolikosti. Ove su zasnovane na specifičnim potrebama Hrvatske, uzimajući pritom u obzir i realne mogućnosti te zanimanje poljoprivrednika za primjenu istih. Na bioraznolikost, povoljan utjecaj ima ekološki uzgoj (Mjera 11), te neke od operacija u sklopu Mjere 10: očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti; očuvanje ptica i leptira; očuvanje ekstenzivnih voćnjaka i maslinika; očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja te operacije za unapređenje bioraznolikosti na oranicama. Ove mjere su detaljno prikazane u Poglavlju 6 i Poglavlju 7.

3. POLITIKA EU-A ZA OČUVANJE PRIRODE KROZ POLJOPRIVREDU

3.1 Zajednička poljoprivredna politika

Slika 10: Zaštita prirode je važna sastavnica Zajedničke poljoprivredne politike EU-a

Sve države članice EU-a provode tzv. Zajedničku poljoprivrednu politiku. Riječ je o krovnoj, i kao što samo ime kaže, politici koja je zajednička svim državama članicama EU-a, uključujući i Hrvatsku. Drugim riječima, nakon pridruženja EU-u, Hrvatska više nema i ne provodi vlastitu poljoprivrednu politiku, već onu koja je dogovorena i usvojena „u Briselu“. Ova je, osim što je svim zemljama članicama EU-a zajednička, za sve njih i obvezatna. Njome su definirani ključni ciljevi poljoprivredne politike na razini EU-a, njeni prioriteti, „pravila igre“ i sl. No, svakoj zemlji članici, pa tako i Hrvatskoj, ostavljena je mogućnost da unutar ovog zajedničkog okvira, odrednica i pravila, osmisli i provodi mjere koje su relevantne za njezinu specifičnu situaciju. Ovo naročito vrijedi za politiku ruralnog razvoja. Hrvatska je stoga osmislila i s Europskom komisijom usuglasila provedbu mjera vlastitog programa ruralnog razvoja za

sedmogodišnje razdoblje. Neke veće zemlje članice umjesto nacionalnog programa ruralnog razvoja imaju nekoliko regionalnih programa. Ovaj pristup omogućuje da se mjere ruralnog razvoja i financijska sredstva učinkovitije usmjere na rješavanje specifičnih regionalnih problema. No, u slučaju Hrvatske, imajući u vidu da je geografski mala zemlja i tek pridružena EU-u, za razdoblje 2014.–2020. nije bilo potrebe za regionalnim programima ruralnog razvitka.

Ranije je politika poljoprivredu tretirala prije svega kao djelatnost koja proizvodi poljoprivredne proizvode – „hranu“ za ljude i stoku te sirovine za industriju. Danas to više nije tako. Zajednička poljoprivredna politika, a tragom toga i Republika Hrvatska, zagovaraju i potiču višeznačnu ulogu poljoprivrede. Osim gospodarske, izuzetan značaj pridaju i ekološkoj i društvenoj ulozi poljoprivrede.

Poljoprivreda uvelike određuje društvene odnose u ruralnim područjima: obrasci ponašanja, vrijednosti, običaji, vjerovanja i dr. Osim „hrane“, poljoprivreda isto tako „proizvodi“, tj. negativno ili pozitivno utječe na cjelokupnu prirodu i okoliš: bioraznolikost, tlo, vodu, zrak i klimu. Ovo je od izuzetne važnosti jer stanje prirode i okoliša uvelike utječe na naše zdravlje i dobrobit, uključujući i gospodarski prosperitet. Stoga zajednička poljoprivredna politika ima cijelu lepezu mjera kojima osigurava da poljoprivreda ne šteti prirodi i okolišu. Ovo se postiže ograničavanjem ili zabranom primjene određenih poljoprivrednih praksi, potporama te ogledno-obrazovnim programima kojima se potiče suradnja i podiže svijest i znanje o očuvanju prirode i okoliša.

Slika 11: Poljoprivredne površine značajan su dio Ekološke mreže Natura 2000

Osim Zajedničke poljoprivredne politike, i politika zaštite prirode EU-a, pa tako i Republike Hrvatske, štiti prirodu od (mogućih) negativnih utjecaja poljoprivrede. Naročito na područjima koja su bogata bioraznolikošću. U zaštićenim područjima prirode (nacionalnim parkovima, parkovima prirode, i dr.) propisani su načini i uvjeti poljoprivredne proizvodnje. Određena ograničenja postoje i u područjima ekološke mreže Natura 2000, od kojih skoro 30% otpada na poljoprivredne površine. Na njima prevladava mozaični krajobraz s oranica, vrtovima, tradicionalnim voćnjacima i vinogradima, a skoro 40% poljoprivrednih staništa u Natura 2000 ekološkoj mreži čine travnjaci. Ovi travnjaci su, s motrišta bioraznolikosti izrazito vrijedni i bogati. Stoga ne iznenađuje što u određe-

nim područjima ekološke mreže Natura 2000 parcelu registriranu u ARKOD-u kao travnjak, nije dozvoljeno pretvoriti u oranicu ili trajni nasad. Također, ukoliko poljoprivrednik na području ekološke mreže Natura 2000 želi izgraditi novu kanalizaciju, staju ili neki drugi čvrsti objekt, jedan od „papira“ koji treba pribaviti je i Ocjena prihvatljivosti za ekološku mrežu. Više informacija o ovome poljoprivrednici mogu dobiti u županijskim uredima nadležnima za poslove zaštite prirode, područnim uredima Savjetodavne službe ili u Ministarstvu zaštite okoliša i prirode.

No, ekološka mreža Natura 2000 nudi više prilika nego ograničenja. Ona obuhvaća samo područja koja su s motrišta bioraznolikosti i „ljepote prirode“ poseb-

no vrijedna i značajna. Drugim riječima, samo ona područja koja su „elita“ prirode. Sportskim riječnikom bismo rekli da su sva Natura 2000 područja u „prvoj A“ ligi. Kao takva, ona osim ljepote, imaju i velik gospodarski potencijal. U posljednjih nekoliko godina u mnogim područjima Natura 2000, primjerice okolici Plitvičkih jezera, slapova Krke, Paklenice i dr., upravo zahvaljujući „ljepoti prirode“ i identitetu područja, nikle su brojne, mahom obiteljske, poduzetničke inicijative. Riječ je o seoskom turizmu, restoranima, starim zanatima, tečajevima jahanja, poljoprivrednim ekološkim gospodarstvima i njihovim proizvodima (prerađevinama voća i povrća, maslinovom ulju, vinu, itd.).

4. ZAŠTITA PRIRODE U POLJOPRIVREDI

Slika 12: Očuvanje prirode je jedan od osnovnih preduvjeta za ostvarivanje prava na poljoprivredne potpore

Poljoprivrednici su, jednako kao i svi drugi građani, dužni poštivati zakone o očuvanju prirode. No, korisnici poljoprivrednih potpora dužni su poštivati i pravila za očuvanje prirode koja su preduvjet za ostvarivanje prava na potpore.

Osim obveznih mjera za očuvanje prirode, kroz Program ruralnog razvoja za razdoblje 2014.–2020., poljoprivrednici mogu dobrovoljno provoditi i dodatne mjere očuvanja prirode. U tom slučaju mogu ostvariti dodatne potpore.

4.1 Izravna plaćanja i zaštita prirode

Izravna plaćanja u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU su godišnja potpora dohotku poljoprivrednika. Sastoje se od više mjera:

A) Potpora po površini (nevezana uz vrstu proizvodnje):

- Osnovno plaćanje (temelji se na pravima na plaćanje)
- Zeleno plaćanje (vezano uz osnovno plaćanje)
- Preraspodijeljeno plaćanje (za prvih 20 hektara)
- Plaćanje za mlade poljoprivrednike (za 50 ha)

B) Proizvodno-vezana potpora dodjeljuje se za:

- Stočarstvo (4 mjere)
- Biljnu proizvodnju (4 mjere)

C) Program za male poljoprivrednike:

- Obuhvaća potpore pod A i B, uz jednostavnije uvjete za poljoprivrednike i smanjenje kontrola.
- Pojednostavljeni oblik izravnih plaćanja za korisnike s malim godišnjim iznosima izravnih plaćanja, tj. za one korisnike čiji ukupni iznos izravnih plaćanja ne prelazi 5.000 kn. Poljoprivredna gospodarstva uključena u ovaj program izuzeta su od provedbe obveza za zelena plaćanja i od primjene sankcija kod odobravanja izravnih plaćanja za nepoštivanje višestruke sukladnosti.

Više o Izravnim plaćanjima u brošuri Agencije za plaćanja i Ministarstva poljoprivrede „Izravna potpora poljoprivrednicima i kontrola prije isplate“, dostupnoj na web stranicama Agencije i Ministarstva.

Od 2015. godine Zajednička poljop-

rivredna politika EU-a uvela je nova pravila za provedbu i odobravanje izravnih plaćanja, a koje je Hrvatska kao članica Europske unije dužna primjenjivati. Jedna od najsloženijih novosti u programu izravnih plaćanja je uvođenje zahtjeva za poštivanje poljoprivrednih praksi prihvatljivih za klimu i okoliš,

odnosno zelenih plaćanja. Uz već ranije struke sukladnosti, ovi zahtjevi traže od poljoprivrednika poštivanje i primjenu određenih mjera zaštite prirode i okoliša na gospodarstvima.

4.1.1 Višestruka sukladnost i zaštita prirode

Višestruka sukladnost u poljoprivredi su pravila koja korisnik potpora po površini i za stoku mora poštivati u obavljanju poljoprivredne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu, a odnose se na zaštitu okoliša, klimatske promjene i dobro poljoprivredno stanje poljoprivrednog zemljišta, javno zdravlje, zdravlje životinja i biljaka te dobrobit životinja. Sankcije za nepoštivanje pravila višestruke sukladnosti su umanjeње ili isključenje iz plaćanja za tekuću godinu, odnosno isključenje iz plaćanja za narednu kalendarsku godinu, ovisno o ocjeni nepoštivanja s gledišta namjere, opsega, ozbiljnosti i trajanja nepoštivanja pravila.

Pravila višestruke sukladnosti čine:

1. Propisani zahtjevi upravljanja (SMR)

Riječ je o nizu odredbi iz zakonodavnog okvira Europske unije prenesenih u zakonodavstvo Republike Hrvatske, a koje se odnose na zaštitu voda, očuvanje bioraznolikosti, sigurnost hrane, identifikaciju i registraciju životinja, bolesti životinja, sredstva za zaštitu bilja i dobrobit životinja.

2. Dobri poljoprivredni i okolišni uvjeti (GAEC)

Riječ je o minimalnim uvjetima upravljanja na poljoprivrednom gospodarstvu, odnosno obveznim uvjetima kojih se mora pridržavati korisnik potpore u obavljanju poljoprivredne djelatnosti na poljoprivrednim površinama u svom korištenju, a odnose se na zaštitu vode, zaštitu tla i zaliha ugljika, očuvanje obilježja krajobraza i minimalnu razinu održavanja poljoprivrednih površina.

Detaljna pravila navedena su u Pravilniku o višestrukoj sukladnosti (NN 32/2015)

Slika 13: Osamljena stabla orijentir su za ptice

4.1.2 Zeleno plaćanje i zaštita prirode

Plaćanje za provođenje praksi korisnih za klimu i okoliš (zeleno plaćanje) isplaćuje se za one površine poljoprivrednog gospodarstva koje su prihvatljive i za osnovno plaćanje. Riječ je o mjerama koje imaju za cilj, do određene mjere „ozeleniti“ veće poljoprivredne površine, odnosno smanjiti njihov mogući negativan utjecaj na tlo, vodu, zrak, klimu i bioraznolikost. Zelene prakse, o kojima ovisi zeleno

plaćanje uključuju 3 elementa: raznolikost usjeva, ekološki značajne površine (EZP) i održavanje postojećih trajnih travnjaka. Obveznici pojedinih elemenata ovih zelenih praksi određeni su prema veličini zemljišta koje obrađuju i vrsti proizvodnje, što je prikazano u Tablici 1. Pregled obveza korisnika prikazan je u Tablici 2.

Zeleno plaćanje automatski ostvaruju oni korisnici koji zbog prirode svoje proizvodnje ne moraju zadovoljavati pojedine obveze za zeleno plaćanje: korisnici koji imaju višegodišnje nasade, korisnici s površinama oranica manjim od 10 ha, mali poljoprivrednici te ekološki proizvođači.

POVRŠINA OBRADIVOG ZEMLJIŠTA	RAZNOLIKOST USJEVA	EKOLOŠKI ZNAČAJNE POVRŠINE	TRAJNI TRAVNJACI
Manje od 10 ha	Ne	Ne	Prenamjena dozvoljena ako se ne narušava referentni omjer za RH, zabranjena prenamjena okolišno osjetljivih travnjaka u određenim Natura 2000 područjima (popis područja je u Tablici 7., Narodne novine 20/2016).
10 do 15 ha	Da	Ne	
Više od 15 ha	Da	Da (min. 5%)	

Tablica 1: Obvezne zelene prakse s obzirom na površinu obradivog zemljišta

Važno je naglasiti, da se zelene prakse provode na onom poljoprivrednom zemljištu za koje su zatražena izravna plaćanja dok se uvjeti višestruke sukladnosti moraju provoditi na cjelokupnom gospodarstvu, bez obzira da li je za pojedine parcele zatražena potpora ili ne. Ukoliko se prilikom administrativne kontrole i/ili kontrole na terenu utvrdi nepoštivanje i neusklađenost sa zahtjevima zelenih praksi, iznosa pripadajućeg zelenog plaćanja bit će umanjen u skladu s utvrđenim nepravilnostima. Od 2017. godine osim umanjenog iznosa zelenog plaćanja na odgovarajući način bit će umanjen i iznos osnovnog plaćanja po površini.

Slika 14: Ekološki značajne površine su i parcele pod facelijom, izuzetnom medonosnom biljkom, odličnom za zelenu gnojidbu

Tablica 2: Zelene poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš

*Određeni korisnici su izuzeti od ove obveze, za detalje vidjeti Narodne novine 20/2016, ili brošuru o zelenim plaćanjima „Program izravnih plaćanja u poljoprivredi 2015. - 2020. godine: Poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš - ZELENO PLAĆANJE“ koja je dostupna na Internet stranici Agencije za plaćanje i Ministarstva poljoprivrede i u kojoj se nalaze vrlo detaljne informacije o svim aspektima zelenih praksi i zelenog plaćanja.

ZELENA PRAKSA	OBVEZE KORISNIKA
Raznolikost usjeva	<ul style="list-style-type: none"> • Korisnici koji imaju između 10 i 30 hektara* obradivog zemljišta (oranice, staklenici i plastenici: šifra 200 i 210 sukladno vrsti uporabe zemljišta u ARKOD-u, a prema Pravilniku o evidenciji uporabe poljoprivrednog zemljišta) moraju imati najmanje 2 različite vrste usjeva, a površina glavne kulture (tj. kulture koja zauzima najveći dio obradivog zemljišta) ne smije prelaziti 75% obradivog zemljišta, • Korisnici koji imaju više od 30 hektara* obradivog zemljišta moraju imati najmanje 3 različite kulture pri čemu glavna kultura ne smije zauzimati više od 75% obradivog zemljišta, a dvije glavne kulture zajedno ne smiju zauzimati više od 95% obradivog zemljišta.
Ekološki značajne površine (EZP)	<p>Korisnici koji na poljoprivrednom gospodarstvu imaju više od 15 ha oranica, plastenika i staklenika*, obvezatni su ih prijaviti te održavati najmanje 5% obradivog zemljišta na gospodarstvu kao ekološki značajne površine (EZP). Ekološki značajne površine su sljedeći elementi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pojedinačna obilježja krajobraza (živica, pojedinačno stablo, drvodred, šumarak, jezerce/lokva, jarak, suhozid) koja su sastavni dio ARKOD parcele; • Kulture kratkih ophodnji (crna joha, breza, grab, kesten, jasen, topola i vrb). Na površinama pod kulturama kratkih ophodnji ne smiju se primjenjivati mineralna gnojiva i zaštitna sredstva; • Pojasevi bez kulture uz rub šume i rubni pojasevi uz vodotoke („stabilni EZP elementi“); • Kulture koje fiksiraju dušik, postrni usjevi ili zeleni pokrov („promjenjivi EZP elementi“). <p>Korisnici postojeća obilježja krajobraza ne smiju uklanjati, u skladu s uvjetima višestruke sukladnosti. Kulture koje fiksiraju dušik i ugar mogu biti ubrojene kao usjevi u okviru raznolikosti usjeva te kao EZP područje.</p>
Očuvanje trajnih travnjaka	<p>Zelena praksa očuvanja trajnih travnjaka sastoji se od dvije obveze:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na razini poljoprivrednog gospodarstva: zabrana preoravanja, odnosno prenamjene okolišno-osjetljivih trajnih travnjaka na posebnim područjima unutar Natura 2000 područja (popis područja je u Tablici 7, Narodne novine 20/2016); • Na nacionalnoj razini: očuvanje površine trajnih travnjaka u odnosu na ukupnu površinu poljoprivrednog zemljišta (uzimajući u obzir referentni omjer trajnih travnjaka i poljoprivrednih površina utvrđen u 2015. godini). Godišnji omjer ne smije se smanjiti u odnosu na referentni omjer za više od 5% na cjelokupnom području RH. Ova obveza se odnosi na državu, a ne na individualnog korisnika.

Slika 15: Grahorica, odlična krmna biljka koja poboljšava plodnost tla spada u kulture koje fiksiraju dušik (lijevo)
 Slika 16: Postrni usjev heljde je odlična pčelinja paša (desno)

Pravo na zeleno plaćanje automatski ostvaruju poljoprivrednici koji:

1. Imaju manje od 10 ha oranica ili
2. Imaju samo trajne travnjake ili
3. Imaju samo višegodišnje kulture ili
4. Se bave ekološkom proizvodnjom (vrijedi samo za parcele u ekološkoj proizvodnji)

Za sve ostale površine primjenjuju se obveze za ostvarenje zelenih plaćanja. Važno je napomenuti da AGRONET, elektronički sustav preko kojeg se poljoprivrednici prijavljuju za „poticaje“, automatski upozorava na obaveze višestruke sukladnosti te izračunava udovoljava li korisnik uvjetima zelenih praksi: raznolikosti usjeva i ekološki značajnih područja.

4.2 Poljoprivrednici i zakonske odredbe o očuvanju prirode

Osim obveza očuvanja prirode koje proizlaze iz zahtjeva za ostvarivanje prava na izravna plaćanja, poljoprivrednici, kao i svi ostali građani, moraju poštivati zakonske odredbe o očuvanju prirode koje proizlaze iz Zakona o zaštiti prirode (Narodne novine 80/2013), Zakona o lovstvu (Narodne novine 140/2005 i 75/2009), te Pravilnika o strogo zaštićenim vrstama (Narodne novine 144/2013).

Ove obveze nisu dio višestruke sukladnosti i u slučaju njihovog kršenja neće doći do umanjivanja ili uskraćivanja poljoprivrednih potpora, ali poljoprivrednike zbog kršenja mogu kazniti inspektori nadležni za očuvanje prirode i za lovstvo. Riječ je o obvezi poštivanja zabrane namjernog uznemiravanja, hvatanja ili ubijanja divljih ptica (osim onih na popisu divljači); namjernog uništavanja njihovih

jaja ili oštećivanja njihovih gnijezda ili legla; te namjernog branja, rezanja, sječe, iskopavanja, sakupljanja ili uništavanja strogo zaštićenih biljnih vrsta.

4.3 Plaćanja iz Programa ruralnog razvoja i zaštita prirode

4.3.1 IAKS plaćanja i ostala plaćanja

Slika 17: IAKS mjere ruralnog razvoja doprinose očuvanju prirode

Većina plaćanja za provedbu mjera programa ruralnog razvoja odnosi se na (su) financiranje projekata (npr. za ulaganja u fizičku imovinu). No, jedan dio su plaćanja po površini (npr. plaćanja za ekološki uzgoj ili za provedbu mjera zaštite okoliša i klime) ili po uvjetnom grlu (za očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja). Ova plaćanja poznata su i kao IAKS mjere ruralnog razvoja. Kratica „IAKS“ je skraćenica za „integrirani administrativni kontrolni sustav“. Riječ je složenom administrativnom kontrolnom sustavu koji koristi Agencija za plaćanja za identifikaciju korisnika poljoprivrednih parcela i domaćih životinja, te zaprimanje, obradu i isplatu zahtjeva za

potporu, kao i nadzor nad provedbom svih izravnih potpora i spomenutih IAKS mjera ruralnog razvoja. Svi korisnici IAKS plaćanja, uključujući i korisnike IAKS mjera ruralnog razvoja također su obvezatni pridržavati se pravila višestruke sukladnosti.

Već je u uvodu naglašeno da su od sedamnaest mjera programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske, za očuvanje prirode najvažnije Mjera 10 (Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene) i Mjera 11 (Ekološki uzgoj). Pored ovih, očuvanju prirode doprinose još i Podmjera 4.4 (Potpora neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i

klimatskih ciljeva), Mjera 13 (Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima) te Mjera 19 (Potpora za lokalni razvoj u sklopu inicijative LEADER). Plaćanja za provedbu Mjere 10 (osim Podmjere 10.2), Mjere 11 i Mjere 13 su plaćanja po hektaru, odnosno po uvjetnom grlu. Plaćanja za Podmjeru 4.4, Podmjeru 10.2, i Mjeru 19 su plaćanja po projektu i ovise o vrsti i visini ulaganja, odnosno o složenosti i obuhvatnosti predloženog LEADER programa.

4.3.2 Podnošenje zahtjeva za plaćanje

Zahtjev za plaćanje za provedbu IAKS mjera ruralnog razvoja (Mjera 10, Mjera 11 i Mjera 13 i Potpora za očuvanje izvornih i zaštićenih vrsta i kultivara poljoprivrednog bilja), podnose se na jedinstvenom zahtjevu za plaćanja, putem AGRONET elektroničkog sustava Agencije za plaćanja. Dakle, poljoprivrednik koji želi provoditi neku od ovih mjera, ukoliko udovoljava uvjetima za ulazak u sustav potpore, može zatražiti potporu na jedinstvenom zahtjevu. Prilikom prijave za plaćanja treba samo označiti ispravne šifre potpora. U Tablici 3 prikazan je pregled IAKS mjera ruralnog razvoja za očuvanje prirode.

Tablica 3: IAKS mjere ruralnog razvoja za očuvanje prirode

OZNAKA MJERE	NAZIV POTPORE - TIP OPERACIJE	KULTURE/ZEMLJIŠNI TIP ILI VRSTA STOKE OBUHVACENA POTPOROM
Mjera 10	Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti	Travnjaci (livade i pašnjaci)
	Pilot mjera za zaštitu kosca (<i>Crex crex</i>)	Travnjaci (livade i pašnjaci)
	Pilot mjera za zaštitu leptira	Travnjaci (livade i pašnjaci)
	Uspostava poljskih traka	Oranice
	Održavanje ekstenzivnih voćnjaka	Voćne vrste
	Održavanje ekstenzivnih maslinika	Maslina
	Očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja	Goveda, svinje, ovce, koze, konji, magarci, kokoši nesilice i purani
Mjera 11	Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode	Povrće, višegodišnji nasadi, oranice, livade i pašnjaci
	Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda	Povrće, višegodišnji nasadi, oranice, livade i pašnjaci
Mjera 13	Očuvanje poljoprivrede na gorsko planinskim područjima	Nije relevantno
	Očuvanje poljoprivrede na područjima s prirodnim ograničenjima u poljoprivredi	Nije relevantno
	Očuvanje poljoprivrede na područjima sa specifičnim ograničenjima u poljoprivredi	Nije relevantno

Navedene IAKS mjere ruralnog razvoja podnose se u sklopu jedinstvenog zahtjeva, koji je potrebno podnijeti u razdoblju od 1. ožujka do 15. svibnja one godine na koju se zahtjev odnosi. Jedinstveni zahtjev moguće je predati i kasnije, sukladno pravilniku kojim se uređuje provedba izravnih plaćanja i IAKS mjera ruralnog razvoja.

Zahtjev se može podnijeti ako poljoprivredna površina gospodarstva iznosi minimalno 0,5 ha, a minimalna površina poljoprivredne parcele mora biti 0,05 ha.

Poljoprivredna parcela je neprekinuta površina zemljišta unutar ARKOD parcele koja obuhvaća jednu skupinu usjeva. ARKOD parcela je neprekinuta površina poljoprivrednog zemljišta koja je u korištenju samo jednog poljoprivrednika, a klasificira se obzirom na vrstu uporabe zemljišta. Izuzetak je operacija 10.1.6 (Uspostava poljskih traka), kod koje veličina ARKOD parcele mora biti najmanje 1 ha.

Zahtjevi za plaćanja za provedbu Podmjere 4.4 (Potpora neproizvodnim ula-

ganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva) i Mjere 19 („LEADER“ program) ne podnose se preko jedinstvenog zahtjeva, već sukladno napucima iz natječaja za te (pod)mjere. Naime, kao što smo naveli, kod ovih (pod)mjera nema plaćanja po hektaru ili grlu, već se plaća za projekt. Pravilnik o provedbi, odnosno natječaj za te (pod)mjere definira prihvatljive korisnike, prihvatljive troškove te iznose i udio potpore. Natječaj također propisuje i način te uvjete podnošenja zahtjeva za potporu, uključujući i potrebnu dokumentaciju.

4.3.3 Izračun prihvatljive površine trajnih travnjaka

Kada je riječ o plaćanjima za travnjake, nije svaki hektar „isti“. Naime, kod nekih travnjaka može doći do umanjenja obračunske površine za koju se ostvaruje pravo na plaćanje. Što ovo znači? Pretpostavimo da imamo dvije kontinentalne livade, svaku veličine jednog hektara. Prva je bez žbunja, drveća i ostalih drvenastih biljaka, dok je trećina (33%) druge zarasla i prekrivena ovim raslinjem. Za prvu livadu, korisnik će dobiti maksimalan iznos plaćanja, dok će za drugu, taj iznos biti umanjen i iznositi

će 60% maksimalnog iznosa plaćanja. Naime, plaćanja se ostvaruju ne na temelju ukupne površine neke parcele, već temeljem tzv. prihvatljive površine. Prihvatljivu površinu dobijemo kada ukupnu površinu ARKOD parcele pomnožimo s tzv. koeficijentima prihvatljivosti. Tablica 4 prikazuje koeficijente prihvatljivosti za kontinentalne travnjake, a Tablica 5 za krške travnjake. Prije dodjele koeficijenta prihvatljivosti, sve neprihvatljive površine koje se nalaze unutar ARKOD parcele, a veće su od 500

m² i homogene su cjeline, izlučuju se iz ARKOD parcele kao neprihvatljive. U primjeru gornje livade, ukupna površina od jednog hektara je pomnožena koeficijentom 0,6 jer je Agencija za plaćanja temeljem zračnih snimaka i eventualnog izvida na terenu, odredila da je 33% tog travnjaka zaraslo i kao takvo neprihvatljivo za potporu. Prihvatljiva površina za ovu livadu je, dakle, 0,6 hektara (jer je $1 \times 0,6 = 0,6$).

Tablica 4: Koeficijenti prihvatljivosti za kontinentalne travnjake (lijevo)
Tablica 5: Koeficijenti prihvatljivosti za krške pašnjake (desno)

REDNI BROJ	RAZREDI PRIHVATLJIVOSTI TRAJNIH TRAVNJAKA S OBZIROM NA ZASTUPLJENOST NEPRIHVATLJIVIH POVRŠINA	KOEFICIJENTI PRIHVATLJIVOSTI
1.	0 – 10%	1
2.	>10 – 30%	0,8
3.	>30 – 50%	0,6
4.	>50 – 100%	0

REDNI BROJ	RAZREDI PRIHVATLJIVOSTI KRŠKIH PAŠNJAKA S OBZIROM NA ZASTUPLJENOST NEPRIHVATLJIVIH POVRŠINA	KOEFICIJENTI PRIHVATLJIVOSTI
1.	0 – 10%	1
2.	>10 – 30%	0,8
3.	>30 – 50%	0,6
4.	>50 – 75%	0,4
5.	>75 – 100%	0

Slika 18: Krški pašnjak veličine 1 ha koji je djelomično zarastao (10-30% neprihvatljive površine): stoga se potpore isplaćuju za 0,8 ha

Kod krških pašnjaka, u neprihvatljivu površinu, osim visokog raslinja drvenaste vegetacije, ulaze i elementi krša (stjenovito tlo, velike stijene i sl.). Za ostvarivanje plaćanja za krške pašnjake, korisnik ih mora održavati napasivanjem s minimalno 0,1 uvjetnim grlom po hektaru, ili košnjom. Za kontinentalne travnjake ne postoji zahtjev u pogledu najmanjeg broja uvjetnih grla po hektaru. Tablica 6 prikazuje vrijednost uvjetnih grla za svaku kategoriju domaćih životinja.

Tablica 6: Tablica konverzije za izračun uvjetnih grla (prema Uredbi Komisije (EU) br. 808/2014)

VRSTA STOKE	KATEGORIJA STOKE	UVJETNIH GRILA (UG)
Goveda	Bikovi, krave i druga goveda starija od 2 godine	1,0
	Od 6 mjeseci do 2 godine	0,6
	Mlađa od 6 mjeseci	0,4
Ovce i koze	Sve	0,15
Kopitari	Stariji od 6 mjeseci	1,0
Svinje	Rasplodne krmače težine iznad 50 kg	0,5
	Ostale svinje	0,3
Perad	Kokoši nesilice	0,014
	Ostala perad	0,03

Slika 19: Ispaša stoke u kontinentalnom području

Agencija za plaćanja za svakog korisnika donosi odluku o ostvarivanju prava na potpore, a korisniku je dostavlja preko AGRONET-a, najkasnije do 30. lipnja u godini nakon godine podnošenja zahtjeva. U slučaju da je nezadovoljan, korisnik na ovu odluku ima pravo podnijeti prigovor Povjerenstvu za prigovore u Agenciji za plaćanja u roku od 30 dana od dana dostave odluke, a najkasnije do 30. srpnja u godini nakon godine podnošenja zahtjeva.

Za provedbu Podmjere 4.4 (Potpora neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva) i Mjere 19 („LEADER“ program), kao što je već naglašeno, nema plaćanja po hektaru ili po grlu. Prihvatljivi troškovi se isplaćuju prema specifikaciji i u maksimalnim iznosima koji su navedeni u ugovoru između Agencije za plaćanja i korisnika potpore.

ŠTO JE UVJETNO GRLO I KAKO GA IZRAČUNATI?

Uvjetno grlo (skraćeno „UG“) je jedinica koja nam omogućuje da težinu različite vrste stoke svedemo na zajednički nazivnik i izrazimo u istoj jedinici. Jedno uvjetno grlo je usporedna vrijednost domaćih životinja svedena na masu od 500 kg. Drugim riječima, jedno uvjetno grlo odgovara 500 kg tjelesne mase bilo koje vrste stoke. Tako 1 UG odgovara težini (približno) jedne muzne krave, ili dvaju krmača, ili deset ovaca, itd. (Tablica 6). Koristeći pripadajuće iznose (koeficijente) uvjetnih grla za pojedinu vrstu domaće životinje iz Tablice 6, vrlo je jednostavno izračunati broj uvjetnih grla. Primjerice, poljoprivrednik koji ima 10 muznih krava i 10 teladi, raspolaže s 14 UG, budući da u 10 muznih krava ima 10 UG, a u 10-tero teladi još 4 UG ($10 \times 0,4 = 4$ UG). Ako ima 100 ha prihvatljive površine krških travnjaka, ima 0,14 UG po hektaru. Time je zadovoljio uvjet od najmanje 0,1 uvjetnog grla po hektaru i ima pravo na potporu.

Slika 20: Kontrola provedbe mjera na terenu

Kontrola ispunjavanja uvjeta prihvatljivosti za potporu mjera ruralnog razvoja za koje korisnik dobiva potporu provodi se putem administrativne kontrole i kontrole na terenu. Kontrolu na terenu provode kontrolori ovlašteni od strane Agencije za plaćanja. U praksi je uglavnom tako da se kontrola nad provedbom IAKS mjera ruralnog razvoja kombinira s kontrolom za izravne potpore.

Ako korisnik ne poštuje jednu ili više obveza za ostvarivanje potpore za IAKS mjere ruralnoga razvoja, bit će sankcioniran. U većini slučajeva, kazna se sastoji od umanjivanja iznosa potpore. Iznos (postotak) umanjenja ovisi o stupnju nemara, namjeri, opsegu, ozbiljnosti, trajanju i ponavljanju prekršaja. No, u slučaju drastičnih povreda obveza, potpora će biti uskraćena za tekuću, a moguće i sljedeću kalendarsku godinu. U nekim slučajevima Agencija može odrediti i dodatne administrativne kazne.

Slika 21: Održavana brdska livada bogata biljnim vrstama

5. POTPORA NEPROIZVODNIM ULAGANJIMA VEZANIM UZ POSTIZANJE AGRO-OKOLIŠNIH I KLIMATSKIH CILJEVA (4.4)

Slika 22: Potpora neproizvodnim ulaganjima omogućuje obnovu suhozida

U okviru Mjere 4 programa ruralnog razvoja (Ulaganja u fizičku imovinu), postoji Podmjera 4.4: Potpora neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva, operacija 4.4.1 Neproizvodna ulaganja vezana uz očuvanje okoliša. Ovom mjerom moguće je financirati cijeli niz ulaganja koja su usmjerena na očuvanje prirode: obnovu degradiranih staništa i krajobraznih obilježja, zaštitu stoke od velikih zvijeri, krčenje zaraslih poljoprivrednih površina, te uklanjanje invazivnih stranih vrsta s poljoprivrednog zemljišta.

Slika 23: Iz potpore za neproizvodna ulaganja, između ostalog, moguće je financirati obnovu lokvi (lijevo)
 Slika 24: Potpora neproizvodnim ulaganjima omogućuje kupnju pasa tornjaka (desno)

Prihvatljivi troškovi ove podmjere su materijalni, nematerijalni i opći troškovi. U materijalne troškove uključeni su:

- Kupnja zemljišta za realizaciju projekta do 10% vrijednosti ukupno prihvatljivih troškova projekta;
- Ulaganje u izgradnju terasa;
- Ulaganje u podizanje suhozida i živica;
- Uklanjanje invazivnih stranih vrsta s poljoprivrednog zemljišta na jednokratnoj osnovi;
- Nabava električne ograde („elektropastira“) s pripadajućom opremom i/ili autohtonog pastirskog psa (tornjaka), gdje bi se pas ovčar koristio za čuvanje stoke u području prirodne rasprostranjenosti velikih zvijeri;
- Građenje novih i obnova postojećih nastambi za stoku na području prirodne rasprostranjenosti velikih zvijeri;
- Obnova staništa važnih za očuvanje bioraznolikosti na poljoprivrednom zemljištu koje nije održavano sukladno dobroj poljoprivrednoj praksi s obzirom na vrstu uporabe (pašnjaci, livade, ekstenzivni voćnjaci i maslinici), a prvenstveno je usmjerena na travnjake koji su obrasli grmljem ili drugim drvenastim raslinjem;
- Ulaganje u obnovu zapuštenih lokvi za napajanje stoke (izuzetno važno stanište za mnogobrojne kukce i vodozemce te izvor vode za šišmiše i leptire).

Nematerijalni troškovi uključuju nabavu ili razvoj računalnih programa, patenata, licenci, autorskih prava, zaštitnih znakova i dr. Opći troškovi su usluge arhitekata, inženjera i konzultanata, studije izvedivosti (ostaju prihvatljivi troškovi i kada nema materijalnih troškova iz stavka a- materijalni troškovi), do 10 % vrijednosti ukupno prihvatljivih troškova projekta.

Korisnici potpore mogu biti:

1. Poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava;
2. Javne ustanove i tijela, uključujući javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima (državne, regionalne i lokalne javne ustanove), kao i jedinice lokalne samouprave;
3. Civilne udruge koje se bave zaštitom i promicanjem kulturnih vrijednosti i zaštite okoliša.

Najniža vrijednost potpore po projektu iznosi 600 EUR, a najviša 150.000 EUR. Visina potpore iznosi 100% od ukupnih prihvatljivih troškova.

6. POLJOPRIVREDA, OKOLIŠ I KLIMATSKE PROMJENE (M10)

6.1 Podmjere i operacije

Slika 25: Mjerom 10 čuvamo bioraznolikost i livada košanica

Za očuvanje prirode Mjera 10 (Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene) Programa ruralnog razvoja RH 2014-2020 najvažnija je mjera ovog programa. Sastoji se od dvije podmjere (10.1 i 10.2), unutar kojih postoje operacije. Operacije su numerirane oznakom „O“ iza kojeg slijedi redni broj operacije. Podmjera 10.1 sadrži devet tipova operacija, a Podmjera 10.2 samo jednu:

10.1.	Plaćanja obveza povezanih s poljoprivredom, okolišem i klimatskim promjenama:
O_01:	Obrada tla i sjetva na terenu s nagibom za oranične jednogodišnje kulture;
O_02:	Zatravnjivanje trajnih nasada;
O_03:	Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti;
O_04:	Pilot mjera za zaštitu kosca (<i>Crex crex</i>);
O_05:	Pilot mjera za zaštitu leptira;
O_06:	Uspostava poljskih traka;
O_07:	Održavanje ekstenzivnih voćnjaka;
O_08:	Održavanje ekstenzivnih maslinika;
O_09:	Očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja.

10.2.	Potpora za očuvanje i održivu uporabu i razvoj genetskih resursa u poljoprivredi:
O_01:	Očuvanje, održivo korištenje i razvoj genetskih resursa u poljoprivredi (korisnici ove operacije nisu poljoprivrednici već ustanove)

Osim ovih, postoje još dvije operacije Podmjere 10.1 koje trenutno nisu dio Programa ruralnog razvoja, ali čije se uvrštenje planira uskoro. Riječ je o operacijama održavanja suhozida i održavanja živica (vidi Poglavlje 6.9 i Poglavlje 6.10), koje će biti uvrštene u Program ruralnog razvoja u trenutku kad se zadovolje svi potrebni preduvjeti.

Za razliku od obveza koje se odnose na poštivanje višestruke sukladnosti i zelenih praksi, sudjelovanje u Mjeri 10 potpuno je dobrovoljno (Tablica 7). Namijenjene su poljoprivrednicima koji žele provoditi mjere očuvanja prirode koje idu iznad onoga što traže višestruka sukladnost i zelene prakse (vidi Poglavlje 4.1). Dakako, uz dodatne potpore. Dakle, Mjera 10 (kao i sve druge mjere Programa ruralnog razvoja) je posve dobrovoljna. Od poljoprivrednika traži više, ali mu zauzvrat više i daje. Mora provoditi minimalno pet godina, a u slučaju prijevremenog prestanka provođenja, moguće su sankcije.

VID OBVEZE/MJERE	JE LI OBVEZATNO?	TKO JE OBVEZNIK?
Višestruka sukladnost	Da	Svi korisnici potpora
Zelene prakse	Da, ali samo za neke	Samo „veliki“ ratari
Mjere ruralnog razvoja	Ne	Nitko, dobrovoljno je

Tablica 7: Obvezatne i dobrovoljne obveze/mjere u poljoprivredi

Plaćanja za provedbu Podmjere 10.1 su po hektaru ili po uvjetnom grlu. Isplaćuju se svake godine temeljem Odluke o ulasku u sustav potpore koju donosi Agencija za plaćanja i kojim korisnik preuzima obvezu petogodišnjeg razdoblja provođenja operacije. Visina plaćanja je određena na temelju izračuna dodatnih toškova i eventualnog gubitka prihoda koje poljoprivrednik ima zbog toga što dodatno čuva prirodu i primjenjuje neku od gore navedenih operacija. Što je provedba operacije zahtjevnija, veći je i iznos plaćanja. Pojedine operacije Mjere 10 je moguće kombinirati međusobno ili s ostalim mjerama Programa ruralnog razvoja.

6.2 Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti

6.2.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Ovom operacijom nastojimo očuvati bioraznolikost na travnjacima velike prirodne vrijednosti – zaustaviti gubitak biljnih i životinjskih vrsta na njima; nestanak vrijednih i rijetkih travnjačkih staništa te karakterističnih krajobraza.

Slika 26: Travnjak velike prirodne vrijednosti u brdsko-planinskoj regiji

Ovu operaciju je moguće provoditi isključivo u područjima na kojima postoje travnjaci velike prirodne vrijednosti. Popis gradova i općina koji imaju ove travnjake objavljen je u Narodnim novinama 20/2016. No, svaki poljoprivrednik može u AGRONET sustavu provjeriti ima li travnjak velike prirodne vrijednosti. Te parcele su, naime, u AGRONET-u obilježene kraticom „TVPV“ – i to kao livada, pašnjak ili krški pašnjak. S obzirom na područje provedbe i visinu plaćanja, razlikujemo tri regije s travnjacima velike prirodne vrijednosti:

1. Kontinentalna nizinska regija: obuhvaća cijeli nizinski dio kontinentalne Hrvatske do otprilike 200 metara nadmorske visine;
2. Brdsko-planinska regija: obuhvaća cijelo brdsko i planinsko područje kontinentalne Hrvatske iznad 200 metara nadmorske visine;
3. Mediteranska regija: obuhvaća mediteransko područje Hrvatske do 200 metara nadmorske visine te sve otoke.

ŠTO SU TRAVNJACI VELIKE PRIRODNE VRIJEDNOSTI I ZAŠTO SU NAM VAŽNI?

Travnjaci velike prirodne vrijednosti su trajne livade (košarice) i pašnjaci koji su bogati biljnim i životinjskim vrstama te stanišnim tipovima koji su ugroženi na nacionalnoj i europskoj razini. Većina ovih travnjaka uvrštena je u ekološku mrežu Natura 2000. Najveći dio ih je na rubu zapuštanja ili je već zapušten i zarastao.

Gotovo sve travnjačke površine u Hrvatskoj nastale su kao rezultat ljudskog djelovanja. Šumske površine su se krčile, a na travnjacima koji su održavani košnjom ili ispašom razvilo se tradicionalno stočarstvo. No, posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do velikog zapuštanja travnjaka – i to zbog nekoliko razloga. Prije svega, smanjen je broj stanovnika na selu, a time i poljoprivrednika. Naročito mlađih i vitalnijih. Većina njih ili ne može zbog starosti, ili – zbog zahtjevnosti uzgoja više uopće ne želi uzgajati stoku. Važnost i značaj stoke uvelike opada. Poljoprivredni strojevi zamijenili su stoku pri prijevozu i radovima na polju i u šumi. A mineralna gnojiva postaju nadomjestak staj-

skom gnoju. Meso, mlijeko i mliječni proizvodi, jaja i vuna, proizvedeni na tradicionalan način postaju ekonomski neisplativi – i nerijetko skuplji negoli isti, mahom uvozni, proizvodi u lokalnim supermarketima i mesnicama. Sve ovo dovodi do propasti tradicionalnog stočarstva. Smanjuje se broj stoke, a preostala sve rjeđe ide na ispašu i sve češće kroz cijelu godinu prebiva u stočnim nastambama i na okućnicama. Ukratko, sve manje pašnjaka se napasa i livada kosi. Uslijed ovoga, travnjaci prorastaju drvenastom vegetacijom i pretvaraju se u šikare i šumsku vegetaciju (izrazito opasno i za požare!). Otvorene travnjačke površine koje su dio prepoznatljive raznolikosti mnogih hrvatskih krajeva nestaju, a s njima i brojne biljne i životinjske vrste vezane uz travnjake.

Zarastanjem travnjaka velike prirodne vrijednosti gubimo naše nacionalno blago i postajemo siromašniji kao narod: gubimo bogatu bioraznolikost i produktivne travnjačke površine čije ponovno privođenje kultivaciji je mukotrpano i izuzetno skupo.

S motrišta očuvanja prirode, u Hrvatskoj su među najvrjednijima vlažni i mediteranski suhi travnjaci. Vlažne travnjake je važno očuvati jer su oni u Hrvatskoj izuzetno ugroženi, a mediteranske suhe travnjake radi bogatstva vrsta koje su na njima. Vlažne travnjake nalazimo najviše u panonskoj nizini, gdje čine dio velikih močvarnih kompleksa uz nizinske rijeke, naročito uz Savu. Karakterizira ih veća ili manja vlažnost. To su košarice slabijeg prinosa i kvalitete krme. Obično se kose samo jednom, i to u kasno ljeto jer učesta-

la košnja postepeno dovodi do stvaranja suših tipova travnjaka i promjene sastava biljnih vrsta. Na području središnje, brdsko-planinske Hrvatske, rasprostranjene su vrlo specifične vlažne livade. Pojavljuju se uz vodotoke u krškom području, koji poniru, a katkad poplave čitava krška polja koja postanu povremena jezera. No, vlažnih travnjaka ima i u obalnom području Hrvatske, naročito u području ušća Neretve te uz rijeku Cetinu. Suhi mediteranski travnjaci prekrivaju velike površine hrvatskih otoka, obalnoga

područja i njegova zaleđa. Na tim područjima razvio se specifičan tip vegetacije koji se prilagodio mediteranskoj klimi, jakim vjetrovima te toplim i suhim ljetnim mjesecima. Neke od biljaka na tim travnjacima su ugrožene ili strogo zaštićene vrste na nacionalnoj i europskoj razini.

REGIJA	IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU	RAZLOG PLAĆANJA POTPORE
Kontinentalna nizinska regija	183 EUR	Smanjenje uobičajenog prihoda od sijena uslijed: 1. Nižeg prinosa sijena zbog zabrane korištenja mineralnih gnojiva i pesticida; 2. Lošije kvalitete (hranidbene vrijednosti) sijena zbog obveze odgode datuma košnje.
Brdsko-planinska regija	147 EUR	
Mediteranska regija	102 EUR	

Slika 27: U nedostatku ispaše i košnje, pašnjake i livade prorasta šumska vegetacija, naročito na udaljenijim dijelovima (gore lijevo)

Slika 28: Ljepota i bogatstvo kontinentalnih nizinskih travnjaka (gore desno)

Slika 29: Brđanka (*Arnica montana*), poznata i kao veprovka, njemačka arnika i savojski duhan izuzetno je ljekovita biljka koja raste na brdsko-planinskim travnjacima (dolje lijevo)

Slika 30: za čije održavanje je ključna stoka (dolje desno)

Slika 31: Mediteranski travnjaci odredište su turista zaljubljenih u prirodu, ali većini prijete zarastanje

6.2.2 Obveze korisnika potpore

Slika 32: Kosidba travnjaka velike prirodne vrijednosti mora se obavljati strižnim kosilicama (gore)
Slika:33: ili ručno radi očuvanja malih životinja (dolje)

Potporu za očuvanje travnjaka moguće je dobiti samo ukoliko poljoprivrednik u ARKOD-u ima poljoprivredno zemljište označeno kao travnjak velike prirodne vrijednosti (u AGRONET-u obilježeni kraticom „TVPV“) te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju da travnjaci velike prirodne vrijednosti uistinu i ostanu takvi. Za većinu poljoprivrednika, najzahtjevnija obveza će vjerojatno biti

ona u pogledu datuma početka košnje, koji je znatno pomaknut u odnosu na uobičajenu praksu (Tablica 8). Naime, mnoge biljne vrste koje nalazimo na travnjacima velike prirodne vrijednosti cvatu od svibnja do srpnja. Odgoda košnje omogućit će ovim biljkama dovoljno vremena za razvoj, sazrijevanje i rastiravanje sjemena, kao i opstanak životinja koje obitavaju na travnjacima velike prirodne vrijednosti.

Travnjake velike prirodne vrijednosti nije dozvoljeno gnojiti jer gnojidba dovodi do dominacije pojedinih biljnih vrsta koje rastu brže te zasjenjuju prizemni sloj i onemogućuju razvoj drugih biljaka. Tablica 9 daje pregled svih obveza korisnika potpore za travnjake velike prirodne vrijednosti.

REGIJA	POČETAK KOŠNJE	ZADNI DAN KOŠNJE	BROJ OTKOSA
Kontinentalna nizinska regija	1. kolovoza	15. rujna	Jedan
Brdsko-planinska regija	20. srpnja	15. rujna	Minimalno jedan, maksimalno dva
Mediterranska regija	15. srpnja	15. rujna	Jedan

Tablica 8: Zahtjevi u pogledu početka košnje i broja otkosa

Slika 34: Termin košnje travnjaka velike prirodne vrijednosti važan je za očuvanje biljnih i životinjskih vrsta

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Gnojidba	Nije dozvoljena gnojidba mineralnim gnojivima i stajskim gnojem.
Zaštita bilja	Nije dozvoljena primjena pesticida.
Termin košnje i broj otkosa	Zahtjevi su specifični za svaku od regija (Tablica 8).
Način košnje	Ručno ili strižnim kosilicama (traktorskim ili samohodnim). Upotreba rotacionih kosilica je zabranjena jer dodatno smanjuju kvalitet sijena i uništavaju male životinje.
Ispaša	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nije obavezna, a ako se provodi, onda je dozvoljena samo u rano proljeće i u jesen. 2. Dozvoljena je isključivo ovcama, kozama, govedima i/ili kopitarima. 3. Minimalni pašni pritisak je 0,3 uvjetna grla po hektaru, a maksimalni 1,0 uvjetno grlo po hektaru. 4. Kombinacija ispaše i košnje nije obavezna, ali je dozvoljena.
Odstranjivanje nepoželjnih biljaka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odstranjivati treba i biljne vrste koje nisu prikladne za ispašu stoke, da se ne bi proširile i zarasle travnjak. Naročitu prijetnju predstavljaju strane invazivne vrste, koje su obično nejestive ili čak otrovne za stoku. Stoga je potrebno uklanjati i sljedeće biljke: čivitnjaču (<i>Amorpha fruticosa</i>), cigansko perje (prava svilenica) (<i>Asclepias syriaca</i>), trnovitu dikicu (čičak) (<i>Xanthium spinosum</i>) i obalnu dikicu (<i>Xanthium strumarium ssp. italicum</i>). 2. Sve gore navedene biljne vrste treba uklanjati isključivo mehaničkim postupcima. Upotreba herbicida je zabranjena.
Korekcija kiselosti tla	Nije dozvoljena.
Hidromelioracijski zahvati	Nije dozvoljena niti odvodnja, niti navodnjavanje.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 3. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba* (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 9: Obveze korisnika potpore za očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti

*Izobrazba, savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskim aktivnostima besplatno je za korisnike ove i ostalih operacija i IAKS mjera.

Slika 35, 36, 37, 38: Čivitnjaču (gore lijevo), cigansko perje (gore desno), trnovitu dikicu (čičak) (dolje lijevo) i obalnu dikicu (dolje desno) s travnjaka treba odstranjivati mehanički

6.3 Pilot mjera za zaštitu kosca (*Crex crex*)

6.3.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Posebnim režimom košnje te ostalim agro-tehničkim mjerama ove operacije, nastojimo stvoriti uvjete za gniježđenje, leženje jaja i razvoj ptica ptice kosca – strogo zaštićene ptičje vrste u Hrvatskoj.

Slika 39: Kosac je strogo zaštićena ptičja vrsta u Hrvatskoj i posve ovisi o režimu košnje

Ovu operaciju je moguće provoditi isključivo na poljoprivrednom zemljištu koje je u ARKOD sustavu označeno kao područje ekološke mreže na kojem je cilj očuvanja ptica kosca (*Crex crex*). Ove parcele su u AGRONET-u označene kraticom „ZK“ (zaštita kosca), a nalaze se na područjima ekološke mreže Natura 2000 u Cetini, Gorskom kotaru i sjevernoj Lici, Ličkim krškim poljima, Nacionalnom parku Plitvička jezera, Papuku, Donjoj Posavini, Pokupskom bazenu, Turropolju, Učkoj i Čičariji te Velebitu (vidjeti Tablicu 2. Priloga 4., u Narodnim novinama 20/2016). Budući da se ova operacija može provoditi samo na određenim lokacijama, zovemo je „pilot mjerom“.

IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU

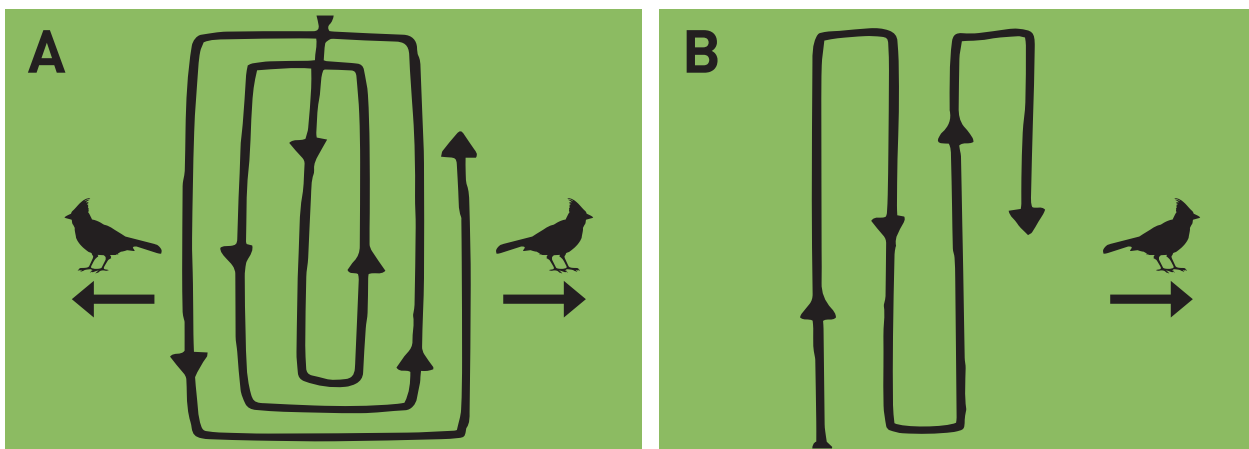
244 EUR

RAZLOG PLAĆANJA POTPORE

- Smanjenje uobičajenog prihoda od sijena uslijed:
1. Nižeg prinosa sijena zbog zabrane korištenja mineralnih gnojiva i pesticida;
  2. Lošije kvalitete (hranidbene vrijednosti) sijena zbog obveze odgode datuma košnje.

6.3.2 Obveze korisnika potpore

Slika 40: Na parcelama koje su veće od 1 ha potrebno je uz rub ostaviti nepokošenu traku (5% površine), a košnju obavljati od sredine parcele kružno prema van (pod A) ili s jedne strane parcele prema drugoj (pod B)

Potporu za očuvanje travnjaka moguće je dobiti samo ukoliko poljoprivrednik u AGRONET sustavu ima travnjake koji su obilježeni kraticom „ZK“ te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju gniježđenje, leženje jaja i razvoj ptica kosca. Kao i kod travnjaka velike prirodne vrijednosti, za većinu poljoprivrednika, najzahtjevnija obveza u operaciji za zaštitu kosca će vjerojatno biti ona u pogledu datuma početka košnje, koji je pomaknut na 15. kolovoza. Ovime sprečavamo uništenje gnijezda s jajima, a mladim pticima kosca ostavljamo dovoljno vremena da ojačaju kako bi u trenutku košnje mogli poletjeti ili brzo otrčati. Osim datuma košnje, bitan je i način košnje. Naime, parcelu treba kositi od sredine prema rubnim dijelovima ili s jedne strane na drugu, nikako od ruba parcele prema unutra, kako bi ptice stigle pobjeći u rubne nepokošene dijelove travnjaka (Slika 40). Tablica 10 daje pregled svih obveza korisnika potpore za pilot mjeru za zaštitu kosca.

O KOSCU I ZAŠTO GA ČUVATI?

Kosac (*Crex crex*), u narodu još poznat i kao prđavac, skrovita je vrsta ptice koja živi na vlažnim travnjacima i čiji životni ciklus je vezan, kao što i samo ime ptice kaže – uz košnju. Živi na kasno košenim travnjacima s dovoljno visokom i gustom vegetacijom (najmanje 30 cm) koja joj pruža zaklon i dobre uvjete za gniježđenje i kroz koju može lako hodati. Većina kosaca gnijezdi se od 15. svibnja do 15. kolovoza, iako sezona gniježđenja može biti i duža. Zbog toga je iznimno važno da se košnja travnjaka na kojima obitava kosac vrši nakon 15. kolovoza, kako se ne bi uništila gnijezda s jajima i kako bi mladi ptici kosca ojačali da mogu poletjeti.

Kosac je u Hrvatskoj strogo zaštićena ptičja vrsta. Brojnost kosaca u Hrvatskoj je procijenjena na svega 500 - 1100 jedinki. Najčešće ga nalazimo na poplavnim i vlažnim livadama te na močvarnim pašnjacima uz rijeku Savu (uključujući Turopolje, Lonjsko i Mokro polje), Dravu i Dunav te na području uz rijeku Kupu. Trend populacije kosca u ovim je područjima u velikom opadanju. U Turopolju se broj kosaca u posljednjih 10 godina smanjio za oko 50%, a u Donjoj Posavini za oko 80%. Kosce u Hrvatskoj nalazimo i na brdskim livadama Papuka, travnjacima Gorskog kotara, na ličkim krškim poljima i uz rijeku Cetinu.

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Gnojidba	Nije dozvoljena gnojidba mineralnim gnojivima i stajskim gnojem.
Zaštita bilja	Nije dozvoljena primjena pesticida.
Termin košnje i broj otkosa	Prvu košnju provoditi nakon 15. kolovoza, minimalno jednom, a maksimalno dva puta na godinu. Zadnji dan do kada se može vršiti košnja je 15. rujna.
Način košnje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ručno ili strižnim kosilicama (traktorskim ili samohodnim) na minimalnoj visini od 10 cm iznad tla. Upotreba rotacionih kosilica je zabranjena jer dodatno smanjuju kvalitetu sijena i uništavaju male životinje. 2. Na parcelama većim od 1 ha potrebno je uz rub ostaviti nepokošenu traku (5% površine), a košnju obavljati od sredine parcele kružno prema van ili s jedne strane parcele prema drugoj (Slika 40).
Ispaša	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nije obavezna, a ako se provodi, onda je dozvoljena samo u jesen (najranije od košnje do kraja tekuće godine). 2. Dozvoljena je isključivo ovcama, kozama, govedima i/ili kopitarima. 3. Minimalni pašni pritisak je 0,3 uvjetna grla po hektaru, a maksimalni 1,0 uvjetno grlo po hektaru. 4. Kombinacija ispaše i košnje nije obavezna, ali je dozvoljena.
Odstranjivanje nepoželjnih biljaka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odstranjivati treba i biljne vrste koje nisu prikladne za ispašu stoke, da se ne bi proširile i zarasle travnjak. Naročitu prijetnju predstavljaju strane invazivne vrste, koje su obično nejestive ili čak otrovne za stoku. Stoga je potrebno uklanjati i slijedeće biljke: čivitnjaču (<i>Amorpha fruticosa</i>), cigansko perje (prava svilenica) (<i>Asclepias syriaca</i>), trnovitu dikicu (čičak) (<i>Xanthium spinosum</i>) i obalnu dikicu (<i>Xanthium strumarium ssp. italicum</i>). 2. Sve gore navedene biljne vrste treba uklanjati isključivo mehaničkim postupcima. Upotreba herbicida je zabranjena.
Hidromelioracijski zahvati	Nije dozvoljena niti odvodnja, niti navodnjavanje.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 4. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 10: Obveze korisnika potpore za pilot mjeru za zaštitu kosca

6.4 Pilot mjera za zaštitu leptira

6.4.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Posebnim režimom košnje te ostalim agro-tehničkim mjerama ove operacije nastojimo stvoriti uvjete za očuvanje četiri vrste ugroženih i strogo zaštićenih danjih leptira i to: močvarnog plavca (*Phengaris alcon alcon*), močvarnog okaša (*Coenonympha oedippus*), zagasitog livadnog plavca (*Phengaris nausithous*) i velikog livadnog plavca (*Phengaris teleius*).

Slika 41: Veliki livadni plavac (*Phengaris teleius*)

Ovu operaciju je moguće provoditi isključivo na poljoprivrednom zemljištu koje je u ARKOD sustavu označeno kao područje ekološke mreže na kojem je cilj očuvanje leptira močvarnog okaša (*Coenonympha oedippus*), zagasitog livadnog plavca (*Phengaris nausithous*) i velikog livadnog plavca (*Phengaris teleius*) te je stanište vrste močvarni plavac (*Phengaris alcon alcon*). Ove parcele su u AGRONET-u označene kraticom „ZL“ (zaštita leptira), a nalaze se na područjima ekološke mreže koja su naznačena u Tablici 11. Budući da se ova operacija može provoditi samo na određenim lokacijama, zovemo je „pilot mjerom“.

Razlog plaćanja potpore je smanjenje uobičajenog prihoda od sijena uslijed:

1. Nižeg prinosa sijena zbog zabrane korištenja mineralnih gnojiva i pesticida;
2. Lošije kvalitete (hranidbene vrijednosti) sijena zbog obveze odgode datuma košnje (kod zaštite močvarnog plavca i močvarnog okaša);
3. Potpunog gubitka prihoda od sijena svake druge godine (zaštita močvarnog plavca, zagasitog livadnog plavca i velikog livadnog plavca), odnosno svake godine s trećine površine (zaštita močvarnog okaša).

VRSTA LEPTIRA	IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU	NAZIV PODRUČJA NA KOJEM OBITAVA*	VRIJEME I NAČIN KOŠNJE
Močvarni plavac (<i>Phengaris alcon alcon</i>)	274 EUR	<ul style="list-style-type: none"> • Livade uz potok Injaticu • Zvečevo • NP Plitvička jezera • Livade uz Bednju II 	Kositi iza 15. 9., svake druge godine
Močvarni okaš (<i>Coenonympha oedippus</i>)	326 EUR	<ul style="list-style-type: none"> • Vlažne livade uz potok Malinska • Mirna i šire područje Butonige • Vlažne livade kod Marušića • Vlažne livade uz Jugovski potok (Štrcaj) • Vlažne livade uz potok Bračana (Žonti) • Pregon 	Kositi iza 15. 9., ali samo jednu trećinu površine svake godine
Zagasiti livadni plavac (<i>Phengaris nausithous</i>)	274 EUR	<ul style="list-style-type: none"> • Zovje • Međimurje • Donje Međimurje 	Kositi do 15.6., ili iza 15.9. svake druge godine
Veliki livadni plavac (<i>Phengaris teleius</i>)	274 EUR	<ul style="list-style-type: none"> • Peteranec • Zovje • Međimurje • Donje Međimurje • Livade uz Bednju II 	Kositi do 15.6., ili iza 15.9. svake druge godine

Tablica 11: Iznos plaćanja, područja na kojem obitavaju i režim košnje pilot mjere za zaštitu leptira

*Pripadajući kod ekološke mreže Natura 2000 za svako od područja nalazi se u Tablici 3. Priloga 4., u Narodnim novinama 20/2016.

Slika 42: Močvarni okaš

Slika 43: Zagasiti livadni plavac

O LEPTIRIMA PLAVCIMA I MOČVARNOM OKAŠU I ZAŠTO IH ČUVATI?

Leptiri plavci i močvarni okaš su prema zakonu Republike Hrvatske ugroženi i strogo zaštićeni danji leptiri. Leptiri plavci (močvarni, zagasiti livadni i veliki livadni) su sasvim osobita bića. Imaju izuzetno složen i osjetljiv životni ciklus koji je „pupčanom vrpcom“ vezan na određene livadne biljke. Naime, plavci su vrlo izbirljivi i jajašca polažu samo na određene biljke – i to samo ako su prisutne određene vrste mrava. Močvarni plavac tako jaja polaže samo na plućnu sirištaru (*Gentiana pneumonanthe*), a ponekad i na šumsku sirištaru (*Gentiana asclepiadea*) uz koje su prisutni mravi roda *Myrmica*. Kada se izlegu iz jajašaca, male gusjenice močvarnog plavca prodiru u cvjetni pup biljke hraniteljice i njime se hrane. Nakon otprilike tri tjedna, gusjenica se sa cvijeta uz pomoć svilene niti koju je isprela, spusti na tlo. Budući da na zatku izlučuje slatku

tekućinu koja privlači mrave, oni je s tla odnose u svoj mravinjak gdje ju hrane i čiste, sve do preobrazbe u odraslog leptira. Biljka hraniteljica velikog livadnog plavca i zagasitog livadnog plavca je velika ili ljekovita krvara (*Sanguisorba officinalis*), koja cvate ljeti na nizinskim košanicama. Ove košanice ugroženi su stanišni tip na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Za razliku od leptira plavaca, čija gusjenica završava razvoj u mravinjaku, močvarni je okaš u svim stadijima svog života prisutan na travnjaku. Njegove biljke hraniteljice su šaševi i određene trave.

Sve ove četiri vrste leptira su vrlo osjetljive na režim košnje. Ukoliko se košnja provodi u vrijeme perioda njihovog razmnožavanja, odnosno u vrijeme cvatnje biljki hraniteljica, njihova smrtnost se višestruko povećava, a time i ugroženost vrste.

Plavci i močvarni okaš žive na svega nekoliko manjih područja kontinentalne i brdske Hrvatske. Močvarni plavac zabilježen je na svega nekoliko lokaliteta u Hrvatskoj. Najznačajniji su na području Nacionalnog parka Plitvička jezera i Parka prirode Papuk. Za velikog i zagasitog livadnog plavca najznačajniji su lokaliteti u Međimurju i Podravini (Zovje, Peteranec). Močvarni okaš je iznimno rijedak i zabilježen je jedino na nekoliko vlažnih livada u Istri uz granicu sa Slovenijom.

Slika 44: Plućna širištaru (lijevo) biljka je hraniteljica močvarnog plavca

Slika 45: Velika krvara (desno) biljka je hraniteljica velikog livadnog plavca i zagasitog livadnog plavca

6.4.2 Obveze korisnika potpore

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Gnojidba	Nije dozvoljena gnojidba mineralnim gnojivima i stajskim gnojem.
Zaštita bilja	Nije dozvoljena primjena pesticida.
Termin i način košnje	Termin i način košnje određen je za svakog leptira posebno (Tablica 11). Košnja se mora obaviti do 1. listopada.
Način košnje	Ručno ili strižnim kosilicama (traktorskim ili samohodnim). Upotreba rotacionih kosilica je zabranjena jer dodatno smanjuju kvalitet sijena i uništavaju male životinje.
Ispaša	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nije obavezna, a ako se provodi, onda je dozvoljena samo u jesen (najranije od košnje 15. rujna do kraja tekuće godine). 2. Dozvoljena je isključivo ovcama, kozama, govedima i/ili kopitarima. 3. Minimalni pašni pritisak je 0,3 uvjetna grla po hektaru, a maksimalni 1,0 uvjetno grlo po hektaru. 4. Kombinacija ispaše i košnje nije obavezna, ali je dozvoljena.
Odstranjivanje nepoželjnih biljaka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odstranjivati treba i biljne vrste koje nisu prikladne za ispašu stoke, da se ne bi proširile i zarasle travnjak. Naročitu prijetnju predstavljaju strane invazivne vrste, koje su obično nejestive ili čak otrovne za stoku. Stoga je potrebno uklanjati i sljedeće biljke: čivitnjaču (<i>Amorpha fruticosa</i>), cigansko perje (prava svilenica) (<i>Asclepias syriaca</i>), trnovitu dikicu (čičak) (<i>Xanthium spinosum</i>) i obalnu dikicu (<i>Xanthium strumarium ssp. italicum</i>). 2. Sve gore navedene biljne vrste treba uklanjati isključivo mehaničkim postupcima. Upotreba herbicida je zabranjena.
Hidromelioracijski zahvati	Nije dozvoljena niti odvodnja, niti navodnjavanje.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 5. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 12: Obveze korisnika potpore za pilot mjeru za zaštitu leptira

Slika 49: Livadni plavac

Potpuru za leptire plavce i močvarnog okaša moguće je dobiti samo ukoliko poljoprivrednik u AGRONET sustavu ima travnjake koji su obilježeni kraticom „ZL“ te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju nesmetan razvoj ovih leptira. Za većinu poljoprivrednika, najzahtjevnija obveza u operaciji zaštite leptira će vjerojatno biti ona u pogledu režima košnje. Za močvarnog plavca i močvarnog okaša, košnju treba obaviti tek iza 15. 9. U zaštiti močvarnog plavca kositi treba svake druge godine. No, za močvarnog okaša, košnju treba obaviti svake godine, ali samo na jednoj trećini površine, dok se ostatak ostavlja nepokošen. Sljedeće godine kosi se druga trećina, prošle godine nepokošena, a treće godine zadnja trećina.

Ovakvom, rotacijskom, košnjom omogućujemo preživljavanje barem jednog dijela leptira močvarnog okaša. Naime, njegova gusjenica razvoj ne završava u mravinjaku – močvarni okaš je u svim stadijima svog života prisutan na travnjaku. U zaštiti zagasitog livadnog plavca i velikog livadnog plavca košnja se obavlja svake druge godine, ali prije 15.6., ili nakon 15.9. kako bi se očuvala potrebna struktura vegetacije i vlažnost tla. Navedenim režimima košnje omogućujemo da se ovi leptiri nesmetano izlegu iz jaja, razviju i uspješno završe životni ciklus. Tablica 12 daje pregled svih obveza korisnika potpore za pilot mjeru za zaštitu leptira.

6.5 Uspostava poljskih traka

6.5.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Cilj ove operacije je poboljšati krajobraznu kvalitetu i povećati ukupnu bioraznolikost na oraničnim površinama kroz uspostavu staništa za oprašivače, ptice i ostale životinje.

Slika 50: Cvjetne trake u usjevima žitarica

Ovu operaciju je moguće provoditi na poljoprivrednom zemljištu koje je u ARKOD sustavu označeno kao oranica, minimalne površine 1 ha. Potpora se plaća za uspostavu sljedećih vrsta traka:

1. Cvjetne trake, čija je prvenstvena funkcija osigurati stanište za oprašivače te ih tijekom proljeća i ljeta opskrbiti peludom i nektarom;
2. Travnice, čija je prvenstvena funkcija osigurati stanište za neke vrste ptica, poput velike strnadice (*Emberiza calandra*), trčke (*Perdix perdix*) i strnadice žutovoljke (*Emberiza citrinella*).

6.5.2 Obveze korisnika potpore

Slika 48:
Cvjetne trake
povećavaju
bioraznolikost
oraničnih
površina

Potpore za uspostavu poljskih traka moguće je dobiti ukoliko poljoprivrednik u AGRONET sustavu ima oranice minimalne površine 1 ha te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju uspostavu cvjetnih i travnih traka te njihovu učinkovitu funkciju. Ovi zahtjevi su zaista jednostavni. Cvjetne trake treba uspostaviti uz rub ili unutar parcele. Trebaju sadržavati najmanje pet cvjetnih vrsta koje naizmjenice cvjetaju tijekom cijele vegetacijske sezone (u Tablici 14 prikazane su prikladne

vrste). Kako bi korisni kukci imali dovoljno peluda i nektara za ishranu, trake treba ostaviti na parceli do u jesen. Travnje trake se siju uz rub parcele. Sjetvena mješavina treba sadržavati sjeme najmanje pet vrsta trava (u Tablici 15 prikazane su prikladne vrste). Kod ovih traka najvažnije je potaknuti busanje trava, što se postiže košnjom. Busenovi su prijeko potrebni pticama koje su cilj zaštite kako bi u njima savile gnijezda, izlegle i othranile mlade. Tablica 13 daje pregled svih obveza korisnika potpore za uspostavu poljskih traka.

VRSTA POLJSKE TRAKE	IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU TRAKE*	RAZLOG PLAĆANJA POTPORE
Cvjetna traka	346 EUR	Naknada za dodatne troškove koji su rezultat pridržavanja posebnih uvjeta koji nadilaze obvezne zakonske zahtjeve i uobičajenu poljoprivrednu praksu u uzgoju ratarskih kultura:
Travna traka	169 EUR	<ol style="list-style-type: none"> 1. Trošak sjemena biljaka koje se koriste za uspostavu poljskih traka; 2. Trošak obrade tla (oranje, predsjetvena obrada i sjetva).

*Potpora se ne plaća po hektaru oranice, već po hektaru uspostavljene trake.

Slika 49: Travná traka zasijana uz rub polja kukuruza (lijevo)

Slika 50: Busenasta vegetacija nužna je za gniježđenje nekih ptica (npr. trčke) (desno)

ZAŠTO USPOSTAVLJATI POLJSKE TRAKE?

Ratarska proizvodnja je proteklih desetljeća doživjela velike promjene. Krčenjem rubnog raslinja, grmlja, šikara i šumaraka parcele su postale veće. Na većini oranica se redovito koriste mineralna gnojiva i pesticidi, a stajski gnoj samo ponegdje i neredovito. Plodored je uglavnom tropoljni s dominacijom kukuruza i ostalih žitarica, a nerijetko i dvopoljni (pšenica-kukuruz). U područjima blizine šećerana i uljara dominiraju velike oranične površine pod šećernom repom, suncokretom i sojom. Uzgajaju se samo visokoproduktivne sorte. Ovaj proizvodni obrazac ima za posljedicu gu-

bitak raznolikosti gena, vrsta, staništa i krajobraza na oranicama. S oraničnih površina su u potpunosti nestala staništa za brojne kukce, naročito oprašivače, kao i za ptice i male sisavce.

Uspostavljanjem poljskih traka na oranicama moguće je donekle popraviti ovo stanje. Ove trake, koje mogu biti mješavine cvatućih vrsta ili trava, predstavljaju važna staništa za kukce, male sisavce i ptice – od kojih su mnogi korisni za poljoprivredu.

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE	
	CVJETNE TRAKE	TRAVNE TRAKE
Uspostava traka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Posijati uz rub ili unutar parcele. 2. Ne smiju se koristiti kao put ili prolaz. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Posijati uz rub parcele. 2. Ne smiju se koristiti kao put ili prolaz.
Širina traka	Najmanje 3 m, najviše 15 m.	Najmanje 2 m, najviše 3 m.
Dužina traka	Najmanje 200 m po hektaru.	Najmanje 200 m po hektaru.
Udaljenost između traka	Najmanje 50 metara.	Najmanje 50 metara.
Biljne vrste u trakama	Trake trebaju sadržavati najmanje pet cvjetnih vrsta iz Tablice 14.	Trake trebaju sadržavati najmanje pet cvjetnih vrsta iz Tablice 15.
Kultivacija ili košnja traka	Trake nije dozvoljeno kultivirati ili kositi –treba ih ostaviti da ocvatu.	U prvoj godini uspostavljanja traku je moguće pokositi 2-3 puta da se spriječi zakorovljavanje i potakne busanje. U trećoj godini trake treba pokositi, ali ne poslije 1. listopada.
Zaoravanje traka	Najranije 1. listopada.	Nije dozvoljeno.
Izmjena položaja	Položaj traka moguće je mijenjati svake godine.	Traka ostaje na istom mjestu.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 6. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).	
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje. 	

Tablica 13: Obveze korisnika potpore za uspostavu poljskih traka

Slika 51: Lavanda je na popisu biljnih vrsta za cvjetne trake

NAZIV PORODICE	MINIMALNI UDIO PORODICE U MJESAVINI %	HRVATSKI NAZIV BILJNE VRSTE	LATINSKI NAZIV BILJNE VRSTE
<i>Hydrophyllaceae</i>	30%	Facelija	<i>Phacelia tancetifolia</i>
Dvornici (<i>Polygonaceae</i>)	10%	Heljda	<i>Fagopyrum esculentum</i>
Lepirnjače (<i>Fabaceae</i>)	10% (ali minimalno 3 vrste)	<ul style="list-style-type: none"> • Grahorica jara • Grahorica ozima • Panonska grahorica • Aleksandrijska djetelina • Kokotac • Perzijska djetelina • Smiljkita • Lucerna • Hmeljasta djetelina • Crvena djetelina • Bijela djetelina • Švedska djetelina • Ptičja grahorica • Esparzeta • Seradela • Grahor • Inkarnatka • Stočni grašak • Plava lupina • Žuta lupina 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Vicia sativa</i> • <i>Vicia villosa</i> • <i>Vicia pannonica</i> • <i>Trifolium alexandrinum</i> • <i>Melilotus albus</i> • <i>Trifolium resupinatum</i> • <i>Lotus corniculatus</i> • <i>Medicago sativa</i> • <i>Medicago lupulina</i> • <i>Trifolium pratense</i> • <i>Trifolium repens</i> • <i>Trifolium hybridus</i> • <i>Vicia cracca</i> • <i>Onobrychis viciifolia</i> • <i>Ornithopus sativus</i> • <i>Lathyrus pratensis</i> • <i>Trifolium incarnatum</i> • <i>Pisum sativus</i> • <i>Lupinus angustifolius</i> • <i>Lupinus luteus</i>
Kupusnjače (<i>Brassicaceae</i>)	10%	<ul style="list-style-type: none"> • Gorušica bijela • Gorušica • Repica 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Sinapis alba</i> • <i>Sinapis arvensis</i> • <i>Brasica napus</i>
Glavočiike (<i>Asteraceae</i>)	10%	<ul style="list-style-type: none"> • Neven • Kamilica • Suncokret • Različak 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Calendula officinalis</i> • <i>Matricaria chamomilla</i> • <i>Helianthus annuus</i> • <i>Centaurea cyanus, C. lacea</i>
Usnjače (<i>Lamiaceae</i>)	0% (nije obavezno, preporuka)	<ul style="list-style-type: none"> • Mrtva kopriva • Livadska kadulja • Kadulja • Metvica divlja • Iva • Lavanda hibridna • Majčina dušica 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Lamium purpureum</i> • <i>Salvia nemorosa</i> • <i>Salvia officinalis</i> • <i>Mentha longifolia</i> • <i>Ajuga reptans</i> • <i>Lavandula hybrida</i> • <i>Thymus serpyllum</i>
Boražinovke (<i>Boraginaceae</i>)	0% (nije obavezno, preporuka)	<ul style="list-style-type: none"> • Boražina 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Borago officinalis</i>
Sljezovke (<i>Malvaceae</i>)	0% (nije obavezno, preporuka)	<ul style="list-style-type: none"> • Crni sljez 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Malvae sylvestris</i>

Tablica 14: Popis biljnih vrsta za cvjetne trake

NAZIV PORODICE	MINIMALNI UDIO PORODICE U MJESAVINI %	HRVATSKI NAZIV BILJNE VRSTE	LATINSKI NAZIV BILJNE VRSTE
Trave (<i>Poaceae</i>)	30%	<ul style="list-style-type: none"> • Klupčasta oštrica 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dactylis glomerata</i>
	20%	<ul style="list-style-type: none"> • Engleski ljulj 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Lolium perenne</i>
	50% ali minimalno tri vrste	<ul style="list-style-type: none"> • Vlasulja livadna • Vlasulja nacrvena • Vlasulja trstikasta • Vlasulja ovčja • Mačji repak • Vlasnjača livadna 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Festuca pratensis</i> • <i>Festuca rubra</i> • <i>Festuca arundinacea</i> • <i>Festuca ovina</i> • <i>Phleum pratense</i> • <i>Poa pratensis</i>

Tablica 15: Popis biljnih vrsta za travne trake

Slika 52: Kamilica i različak su također na popisu biljnih vrsta za cvjetne trake

6.6 Održavanje ekstenzivnih voćnjaka

6.6.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Cilj ove operacije je zaštita ekstenzivnih travnjačkih voćnjaka zbog očuvanja tradicionalnih elemenata kulturnog krajobraza i bioraznolikosti.

Slika 53: Ekstenzivni voćnjak zasađen visokostablašicama

Ovu operaciju je moguće provoditi na poljoprivrednom zemljištu koje je u ARKOD sustavu označeno kao ekstenzivni voćnjak s najmanje 50, a najviše 200 stabala na hektaru. Ove parcele su u AGRONET-u označene kraticom „EV“ (ekstenzivni voćnjak). Ekstenzivne voćnjake nalazimo najčešće u Hrvatskom zagorju i Međimurju, ali ih, prvenstveno uz okućnice, ima i u ravničarskim i brdskim područjima Hrvatske.

6.6.2 Obveze korisnika potpore

Slika 54: Ekstenzivne voćnjake dozvoljeno je kositi i/ili napasati

Potporu za održavanje ekstenzivnih voćnjaka moguće je dobiti ukoliko poljoprivrednik u AG-RONET sustavu ima parcelu ekstenzivnog voćnjaka s najmanje 50, a najviše 200 stabala po hektaru te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju kvalitetno održavanje ekstenzivnih voćnjaka. Ovi zahtjevi gotovo da ne odudaraju od onoga što poljoprivrednici koji imaju i već održavaju ekstenzivne voćnjake ionako već rade. Nije dozvoljena gnojidba mineralnim gnojivima, već samo krutim stajskim gnojem. Zaštita bilja se provodi isključivo sredstvima i metodama koje se koriste pri ekološkoj proizvodnji. Površinu ispod stabala je potrebno održavati košnjom i/ili napasanjem. Tablica 16 daje pregled svih obveza korisnika potpore za održavanje ekstenzivnih voćnjaka.

IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU

385 EUR

RAZLOG PLAĆANJA POTPORE

1. Smanjenje uobičajenog prihoda zbog nižih prinosa uslijed:
  - a) Ograničenog broja stabala (maksimalno 200) po hektaru;
  - b) Tehnologije uzgoja koja zahtijeva visokostablašice (riječ je uglavnom o starijim, manje rodnim sortama) i zabranjuje korištenje mineralnih gnojiva i pesticida.
2. Dodatnih troškova uslijed korištenja isključivo sredstava za zaštitu bilja koja su dozvoljena u ekološkoj proizvodnji.

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Gnojidba mineralnim gnojivima	Nije dozvoljena.
Gnojidba stajskim gnojem	Dozvoljena je primjena samo krutog stajskog gnoja – i to ispod krune stabla. Primjena gnojovke i gnojnice je zabranjena. Korisnik se mora pridržavati minimalnih zahtjeva za gnojiva.
Zaštita bilja	Isključivo sredstvima za zaštitu bilja koja su odobrena u ekološkoj proizvodnji. Korisnik se mora pridržavati minimalnih zahtjeva za pesticide.
Termin i način košnje	Najmanje jednom godišnje (uključujući i košnju ispod stabala), ali ne kasnije od 1. listopada.
Podsadiivanje	Odumiruća stabla treba nadomjestiti sadnicama ugroženih izvornih i tradicijskih sorti. Popis se nalazi u Tablici 7. Priloga 4., u Narodnim novinama 20/2016.
Ispaša	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nije obavezna (površinu je moguće održavati i samo košnjom), ali je dozvoljena po ha. 2. Dozvoljena isključivo ovcama, kozama, govedima i/ili peradi. 3. Minimalni pašni pritisak nije propisan, a maksimalni je 1,0 uvjetno grlo po ha. 4. Dozvoljena je kombinacija ispaše i košnje.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 7. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 16: Obveze korisnika potpore za održavanje ekstenzivnih voćnjaka

ZAŠTO NASTOJIMO OČUVATI EKSTENZIVNE VOĆNJAKE?

Ekstenzivni voćnjaci su s motrišta bioraznolikosti jedno od najdragocjenijih poljoprivrednih staništa i ekosustava. U poljoprivredi rijetko nalazimo toliko bogatstvo i raznolikost biljnih i životinjskih vrsta kao u ekstenzivnim voćnjacima. Ovo ne iz- nenađuje imamo li na umu da su kombinacija ekstenzivnih travnjaka i voćnjaka s visokostablašicama. Glavnina sorti u ovim voćnjacima su stare, izvorne ili udomaćene

sorte – na stotine njih. Mnoge od njih su znatno bogatije vitaminima i mineralnim tvarima, te otpornije na mraz, bolesti i štetočine – negoli većina modernih sorti.

Ekstenzivni voćnjaci se odlikuju visokim uzgojnim oblikom stabala – visokostablašicama s bujnom i razgranatom krošnjom. Riječ je o nasadima s rijetkim sklopom stabala. Stabla su zasađena na velikim raz-

macima te obično na hektaru ima maksimalno 150-200 stabala. U ekstenzivnim voćnjacima, površina ispod i između stabala je zatravljena i održava se košnjom i/ili napasanjem. Stoga imaju važnu ulogu i u zaštiti tla od erozije.

6.7 Održavanje ekstenzivnih maslinika

6.7.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Cilj ove operacije je zaštita ekstenzivnih maslinika zbog očuvanja tradicionalnih elemenata kulturnog krajobraza i bioraznolikosti.

Slika 55: Ispaša ovaca u ekstenzivnom masliniku na Braču

Ovu operaciju je moguće provoditi na poljoprivrednom zemljištu koje je u ARKOD sustavu označeno kao ekstenzivni maslinik s najmanje 25, a najviše 150 stabala na hektar. Ove parcele su u AGRONET-u označene kraticom „EM“ (ekstenzivni maslinik). Ekstenzivne maslinike nalazimo najčešće na dalmatinskim otocima i nekim dijelovima priobalja.

IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU	RAZLOG PLAĆANJA POTPORE
804 EUR	<ol style="list-style-type: none"> 1. Smanjenje uobičajenog prihoda zbog nižih prinosa uslijed:<ol style="list-style-type: none"> a) Ograničenog broja stabala (maksimalno 150) po hektaru; b) Tehnologije uzgoja koja se zasniva većinom na starijim, manje rodnim sortama i zabranjuje korištenje mineralnih gnojiva i pesticida. 2. Dodatnih troškova uslijed korištenja isključivo sredstava za zaštitu bilja koja su dozvoljena u ekološkoj proizvodnji.

6.7.2 Obveze korisnika potpore

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Gnojidba mineralnim gnojivima	Nije dozvoljena.
Gnojidba stajskim gnojem	Dozvoljena je primjena samo krutog stajskog gnoja – i to ispod krune stabla. Primjena gnojovke i gnojnice je zabranjena. Korisnik se mora pridržavati minimalnih zahtjeva za gnojiva.
Zaštita bilja	Isključivo sredstvima za zaštitu bilja koja su odobrena u ekološkoj proizvodnji. Korisnik se mora pridržavati minimalnih zahtjeva za pesticide.
Košnja	Košnja je dozvoljena, nema ograničenja niti propisanih termina i načina košnje.
Mehanička obrada tla	Dozvoljena, nema ograničenja. Moguće ju je kombinirati s košnjom i/ili ispašom.
Zbrinjavanje orezanih grana	Dozvoljeno je zadržavanje svih tanjih grančica ispod krošnje nakon rezidbe.
Ispaša	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nije obavezna, ali je dozvoljena. 2. Dozvoljena isključivo ovcama ili kozama. 3. Nema ograničenja u vezi minimalnog ili maksimalnog pašnog pritiska (broja uvjetnih grla po hektaru). 4. Dozvoljena je kombinacija s košnjom i/ili mehaničkom obradom.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 8. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 17: Obveze korisnika potpore za održavanje ekstenzivnih maslinika

Potpore za održavanje ekstenzivnih maslinika moguće je dobiti ukoliko poljoprivrednik u AGRONET sustavu ima parcelu ekstenzivnog maslinika s najmanje 25, a najviše 150 stabala po hektaru te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju kvalitetno održavanje ekstenzivnih maslinika. Ovi zahtjevi gotovo da ne odudaraju od onoga što poljoprivrednici koji imaju i već održavaju ekstenzivne maslinike ionako već rade. Nije dozvoljena gnojidba mineralnim gnojivima, već samo krutim stajskim gnojem. Zaštita bilja se provodi isključivo sredstvima i metodama koje se koriste pri ekološkoj proizvodnji (uključujući i žute ploče i posude protiv maslinine muhe (*Bactrocera oleae*)). Površinu ispod stabala je potrebno održavati košnjom i/ili napasanjem. Tablica 17 daje pregled svih obveza korisnika potpore za održavanje ekstenzivnih maslinika.

Slika 59: Ekstenzivni maslinici često su ograđeni suhozidom

ZAŠTO NASTOJIMO OČUVATI EKSTENZIVNE MASLINIKE?

Ekstenzivni maslinici su nekada bili rašireni po cijelom hrvatskom priobalju, naročito na dalmatinskim otocima. I danas ih uglavnom nalazimo u unutrašnjosti dalmatinskih otoka, često na teško pristupačnim terenima. Ekstenzivni maslinici su dio karakterističnog kulturnog krajobraza hrvatskog priobalja te predstavljaju važan dio hrvatske kulturne baštine. Intenzivan uzgoj i podizanje intenzivnih, gustosađenih maslinika s visokorodnim sortama i sustavima za navodnjavanje potisnuo je interes za održavanje ekstenzivnih maslinika. Njihovo zapuštanje će za posljedicu imati gubitak biološke i krajobrazne raznolikosti te kulturne baštine.

Ekstenzivni maslinici se odlikuju visokim uzgojnim oblikom stabala – visokostablašicama s bujnom i raz-

granatom krošnjom. Riječ je o nasadima s rijetkim sklopom, obično imaju 50-100 stabala po hektaru. Zasađena su većinom na malim parcelama, koje malo kada imaju više od pedesetak stabala. Kontrola korova u ekstenzivnim maslinicima se vrši povremenom košnjom, okopavanjem ili frezanjem. Na Cresu i Braču, korov se tradicionalno suzbija ispašom ovaca. Mineralna gnojiva i pesticidi se u ekstenzivnim maslinicima primjenjuju vrlo rijetko, a navodnjavanje gotovo nikada.

Zasađeni su uglavnom na teže pristupačnom terenu s ograničenom mogućnosti korištenja moderne mehanizacije. Često se nalaze na terasama i omeđeni su suhozidima, koji su, osim što su prepoznatljivo obilježje mediteranskog krajobraza, također

i važno stanište za biljne i životinjske vrste. Ekstenzivni maslinici su izuzetno važni za ptice selice iz srednje i sjeverne Europe jer im pružaju prijeko potrebno stanište za prezimljavanje. Osim toga, izrazito su vrijedan genetski spremnik. Glavnina sorti u ovim maslinicima su stare, izvorne ili udomaćene sorte – njih preko pedeset. Najpoznatije su oblica, bjelica, uljarica, mezanica, zuzorka i dr., i služe prvenstveno za proizvodnju ulja. Jedna od vrlo važnih značajki ovih sorti je otpornost na sušu. Izuzetno su izdržljive na manjak vode i općenito vrlo vitalne – o čemu najbolje govori podatak da su neka stabla maslina, poput onih u Lunu na otoku Pagu, stara i preko tisuću godina.

6.8 Očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja

6.8.1 Cilj operacije te razlog i iznos plaćanja potpore

CILJ PROVEDBE OPERACIJE

Cilj ove operacije je očuvanje populacije ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja, od kojih su neke kritično ugrožene te im prijeti izumiranje. Na ovaj način čuvamo genetsku raznolikost izvornih pasmina domaćih životinja, koje su ujedno i naše kulturno blago i nasljeđe. Riječ je o pasminama koje su izvorno hrvatske, nastale selekcijom i trudima naših predaka kroz više od tisuću godina.

Slika 60: Istarsko govedo "boškarin" zaštićena je pasmina domaćih životinja

Ovu operaciju mogu provoditi svi poljoprivrednici koji uzgajaju ugrožene izvorne i zaštićene pasmine domaćih životinja iz Tablice 18, a koje su upisane u Jedinstveni registar domaćih životinja (JRDŽ) ili Središnji popis matičnih jata. JRDŽ je u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, a vodi ga Hrvatska poljoprivredna agencija. Potpora za uzgoj izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja također se prijavljuje putem AGRONET jedinstvenog zahtjeva za plaćanje. Plaćanja su iskazana u eurima po tzv. uvjetnom grlu (UG). Iznosi plaćanja su različiti za pojedine pasmine životinja (Tablica 18), a minimalni broj stoke za koju

je moguće pitati potporu iznosi 0,15 UG. Potrebno je naglasiti da je potporu moguće dobiti isključivo za uzgojno valjane spolno zrele životinje. Dob kada životinja pojedine ugrožene izvorne i zaštićene pasmine postaje spolno zrela – a time i prihvatljiva za potporu je prikazana u Tablici 18.

Razlog plaćanja potpore za očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja je smanjenje uobičajenog prihoda od stočarstva zbog:

1. Uzgoja slabije produktivnih pasmina;
2. Dodatnih troškova koji su povezani s uzgojem ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina.

VRSTA	PASMINA	EUR PO UVJETNOM GRLU	DOB KADA ŽIVOTINJA POSTAJE SPOLNO ZRELA
Goveda	Buša	300,00	8 mjeseci
	Istarsko govedo	300,00	8 mjeseci
	Slavonsko srijemski podolac	300,00	8 mjeseci
Svinje	Crna slavonska	200,00	6 mjeseci
	Turopoljska	200,00	6 mjeseci
Ovce	Istarska ovca	152,00	8 mjeseci
	Creska ovca	207,93	9 mjeseci
	Krčka ovca	212,72	9 mjeseci
	Paška ovca	160,22	7 mjeseci
	Dubrovačka ruda	205,31	7 mjeseci
	Lička pramenka	198,36	7 mjeseci
	Dalmatinska pramenka	208,07	7 mjeseci
	Cigaja	191,15	8 mjeseci
	Rapska ovca	224,49	8 mjeseci
Koze	Hrvatska šarena koza	205,48	7 mjeseci
	Hrvatska bijela koza	199,63	7 mjeseci
	Istarska koza	204,96	6 mjeseci
Perad	Zagorski puran	200,00	9 mjeseci
	Kokoš hrvatica	200,00	5 mjeseci
Konji	Hrvatski hladnokrvnjak	200,00	12 mjeseci
	Hrvatski posavac	200,00	12 mjeseci
	Međimurski konj	200,00	12 mjeseci
	Lipicanac	200,00	12 mjeseci
Magarci	Istarski magarac	200,00	12 mjeseci
	Primorsko-dinarski magarac	200,00	12 mjeseci
	Sjeverno-jadranski magarac	200,00	12 mjeseci

Tablica 18: Popis ugroženih i zaštićenih pasmina domaćih životinja i iznos plaćanja

Potpore za očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja moguće je dobiti ukoliko poljoprivrednik uzgaja ugrožene izvorne i zaštićene pasmine domaćih životinja upisane u JRDŽ ili Središnji popis matičnih jata iz Tablice 5. Priloga 4., u Narodnim novinama 20/2016 te ukoliko se obveže provoditi propisane obveze. Riječ je o skupu zahtjeva koji osiguravaju kvalitetan uzgoj i dobrobit životinja te održavanje njihove genetske linije. Tablica 19 daje pregled svih obveza korisnika potpore za očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja.

Slika 58: Hrvatska šarena koza „srasla“ s krškim pašnjacima

ZAŠTO NASTOJIMO OČUVATI UGROŽENE IZVORNE I ZAŠTIĆENE PASMINE DOMAĆIH ŽIVOTINJA?

Genetska raznolikost domaćih životinja važan je dio ukupne biološke raznolikosti. Intenzivna poljoprivredna proizvodnja počiva na vrlo ograničenom broju visokoproduktivnih pasmina. Većina njih se teško prilagođava lokalnim agroklimatskim uvjetima (žega, siromašna krma, krš i sl.), a dosta su osjetljive i na štetnike i bolesti. Hrvatski su poljoprivrednici kroz više od tisuću godina prilagođavali različite pasmine našoj klimi, vegetaciji, terenu i sl., razvijajući pritom vlastite pasmine domaćih životinja. Njihova raznolikost i jedinstvena genetska svojstva predstavljaju genetski spremnik koji se može koristiti za poboljšanje uzgojnih svojstava novih pasmina. Ovo je naročito važno u svjetlu nadolazećih klimatskih promjena. Pogodne su za korištenje i održavanje pašnjačkih površina, uk-

ljučivanje u programe ekološke proizvodnje i razvijanje prepoznatljivih tradicionalnih robnih marki. Sastavni su dio ekosustava o kojem ovise brojne druge biljne i životinjske vrste.

Činjenica da je neka pasmina domaće životinje izvorna, ne znači nužno da je i ugrožena. Ugrožene su samo one pasmine čija je populacija dosegla kritično nizak broj. Granični prag za priznavanje statusa ugroženosti je određeni broj ženskih rasplodnih grla. Ovaj je različit za različite vrste stoke. Kod konja i magaraca je to 5000 ženskih rasplodnih grla, kod goveda 7500, kod koza i ovaca 10 000, svinja 15 000 ženskih rasplodnih grla te kod peradi 25 000 ženskih rasplodnih kljunova. Potpore u okviru ove operacije se, dakle, isplaćuju samo za one izvorne pas-

mine čija populacija je kritično niska, znači, ispod ovog graničnog praga.

Iako Hrvatska ima dosta izvornih pasmina, one su zamijenjene produktivnijima, koje više odgovaraju zahtjevima modernog tržišta. Ovo je dovelo do genetskog osiromašenja. Primjerice, na simentalsku pasminu otpadaju skoro tri od četiri krave u Hrvatskoj. Izvorne hrvatske pasmine dio su našeg kulturnog nasljeđa te utjelovljuju znanje i brigu koje su brojni naraštaji naših predaka uložili u njihovo stvaranje i uzgoj. Njihovim izumiranjem smanjuje se genetska raznolikost u poljoprivredi, odnosno ukupna bioraznolikost ruralnog prostora i vrijedno kulturno nasljeđe.

Slika 59: Elegancija lipicanca je vidljiva u svakom njegovom pokretu

Tablica 19: Obveze korisnika potpore za očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Sudjelovanje u uzgojnom programu	Sudjelovanje u provedbi uzgojnog programa što udruga uzgajivača, uzgojna organizacija i ovlaštena ustanova potvrđuje svake godine na Obrascu 12. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Briga za dobrobit životinja	Životinje držati u skladu s zoohigijenskim uvjetima držanja i korištenja domaćih životinja (životinje moraju biti pod nadzorom, imati primjeren smještaj, dostupnost hrane i vode).
Stalan broj uvjetnih grla	Tijekom razdoblja potpore držati na gospodarstvu obvezni broj uvjetnih grla izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja kako je utvrđeno u Odluci o ulasku u sustav potpore za ove životinje.
Identifikacija i registracija kopitara	Svi kopitari ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina trebaju posjedovati Identifikacijski dokument – putovnicu i biti označeni sukladno posebnom propisu o identifikaciji i registraciji kopitara.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 9. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 10)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

7. MJERE ZA OČUVANJE PRIRODE U PRIPREMI

Slika 60: Plodovi jarkih boja na grmlju u živicama važan su izvor hrane pticama

Osim opisanih mjera za zaštitu prirode koje su već uključene u Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020, u pripremi su još dvije mjere koje će biti uvrštene u program u trenutku kada se zadovolje svi potrebni preduvjeti. Riječ je o mjerama za održavanje živica i suhozida.

7.1 Održavanje živica

U ravničarskim i brdskim područjima Hrvatske živice su važan element mozaičnog krajolika te jedno od vrstama najbogatijih staništa. Obično se sastoje od bjelogoričnih autohtonih i udomaćenih vrsta grmlja i drveća. Uslijed intenzifikacije poljoprivrede posljednjih desetljeća je došlo do krčenja živica. S druge pak strane, zbog napuštanja poljoprivredne proizvodnje u nekim područjima, poljoprivrednici su prestali održavati živice. Uslijed ovoga, mnoge živice su izgubile svoj izvorni oblik i značajke te prorasle u šikare, šumarke i sl. Potporom za održavanje živica, poljoprivrednik se nagrađuje za dodatan trud, vrijeme i trošak koji ima zbog toga što održava živice.

HRVATSKI NAZIV	LATINSKI NAZIV
Pasja ruža	<i>Rosa canina</i>
Grab	<i>Carpinus betulus</i>
Crna bazga	<i>Sambucus nigra</i>
Drijenak	<i>Cornus mas</i>
Svibovina	<i>Cornus sanguinea</i>
Trnina	<i>Prunus spinosa</i>
Divlja trešnja	<i>Prunus avium</i>
Sremza	<i>Prunus padus</i>
Crveni glog	<i>Crataegus monogyna</i>
Bijeli glog	<i>Crataegus oxyacantha</i>
Obična kurika	<i>Euonymus europea</i>
Mukinja	<i>Sorbus aria</i>
Jarebika	<i>Sorbus aucuparia</i>
Crvena kozja krv	<i>Lonicera xylosteum</i>

Slika 61: Najbolje živice sastoje se od više vrsta grmlja i drveća te prizemnog sloja, obraslog bogatom korovskom florom

Tablica 21: Popis vrsta pogodnih za živice

ULOGA ŽIVICA I ZAŠTO IH ČUVATI?

Živica je prirodna ograda oblikovana od grmlja i drveća koje je gusto zasađeno u liniju, najčešće na granicama poljoprivrednih parcela i uz puteve. Oblikovana je kako bi služila kao živa ograda koja sprječava prolaz ljudi i stoke te kao zaštita poljoprivrednih površina, naročito oraničnih, od jakih naleta vjetra i šteta do kojih pritom može doći. Živice imaju važnu ulogu u zaštiti poljoprivrednog zemljišta od erozije tla vjetrom i vodom.

Mozaične poljoprivredne površine, međusobno razdvojene živicama, pridonose vizualnoj kvaliteti krajolika te povećavaju krajobraznu raznolikost. Ovo je od posebne važnosti u inače monotonim poljoprivrednim krajobrazima u kojima prevladavaju oranice na kojima se uzgaja svega neko-

liko kultura. Najbolje živice sastoje se od više vrsta grmlja i drveća te prizemnog sloja, obraslog bogatom korovskom florom. Najprikladnije vrste za živicu su autohtono ili udomaćeno bjelogorično grmlje i drveće, poput gloga, bazge, šipka, drijenka, itd.

Živice su izuzetno bogato stanište, naročito za kukce, ptice i male sisavce. Mnogi od ovih su i ekonomski korisni jer se hrane poljoprivrednim štetnicima te tako smanjuju ili posve izostavljaju potrebu za prskanjem pesticidima.

Živice su bogat izvor hrane za divlje vrste tijekom cijele godine, a njima se mogu hraniti i neke domaće životinje. Za vrijeme cvatnje živice osiguravaju nektar i pelud za kukce. Osim estet-

ske funkcije, plodovi jarkih boja na grmlju i drveću u živicama važan su izvor hrane pticama i malim sisavcima. Živice također osiguravaju mjesto za gniježđenje velikog broja ptičjih vrsta. Najveću moguću zaštitu pticama pružaju trnovite vrste grmlja, poput gloga. Podnožje živice pruža dobar zaklon za male sisavce, poput miševa i ježeva, a neke živice i za jазавce i lisice.

Važna je i funkcija živice kao koridora za divlje životinjske vrste. Ovi koridori povezuju različita staništa te, poput "autoputeva" za životinjske vrste, omogućavaju njihovo kretanje kroz puno veća područja. Velika staništa povećavaju bioraznolikost, veličinu populacija te povećavaju vrstu i količinu hrane dostupne životinjama.

Slika 62, 63, 64, 65: Cvijet i plodovi drijenka (gore lijevo), gloga (gore desno), bazge (dolje lijevo), i trnina (dolje desno) važan su izvor hrane za kukce, ptice i neke manje sisavce

7.2 Održavanje suhozida

Slika 66: Suhozidi su staništa za biljne i životinjske vrste koje vole toplinu

Suhozidi su tradicionalno obilježje krajobraza mediteranskog dijela Hrvatske i dio su bogatog kulturnog nasljeđa. Premda točnih podataka nema, u Hrvatskoj je ljudskom rukom sagrađeno više stotina tisuća kilometara suhozida. Samo na otoku Pagu ima ih oko 1 000 kilometara.

Kroz potpore za održavanje suhozida, poljoprivrednike želimo potaknuti i nagraditi za održavanje i očuvanje suhozida kao važnog elementa krajobraza i bioraznolikosti.

Slika 67: Tradicionalni suhozidi izgrađeni su bez dodatnog vezivnog materijala i u potpunosti su uklopljeni u okolni krajolik

VAŽNOST SUHOZIDA I ZAŠTO IH ČUVATI?

Suhozidi su građevine od kamena, koje su ljudi podizali kako bi im služili kao granica između poljoprivrednih parcela i kao prepreka za stoku. Oni daju prepoznatljivi karakter priobalnom i otočnom ruralnom krajoliku Hrvatske. Tradicionalni suhozidi izgrađeni su bez dodatnog vezivnog materijala poput žbuke i cementa što je omogućilo da se u potpunosti uklupe u okolni krajolik. Raščišćavanjem i prikupljanjem kamenja te njegovim oblikovanjem u suhozide povećavala se površina plodnog zemljišta. Izgradnjom suhozida nepristupačne padine pretvarane su u plodne

terase, a ove kamene barijere zaučavljale su i usporavale protok oborinskih voda, čime se zadržavala vlaga i sprečavala erozija.

Suhozidi su vremenom izgubili značaj kao granice i ograde između parcela na kojima se napasala stoka pa su se prestali redovito održavati. Dio suhozida je gotovo u potpunosti srušen, a kamenje je iskorišteno u građevinske svrhe.

Osim što predstavljaju važno obilježje krajobraza i dio bogatog kulturnog nasljeđa Hrvatske, suhozidi su i važ-

no stanište za divlje biljne i životinjske vrste. Čak i u dobro održavanim suhozidima uvijek ima dovoljno rupa i pukotina u kojima žive različite termofilne vrste (one koje vole toplinu).

Površine suhozida prekrivaju mahovine i lišajevi, u pukotinama zidova rastu specifične biljne zajednice divlje flore, a suhozidi su također važna staništa za kukce, gmazove i vodozemce. Zbog svoje linearne strukture suhozidi u poljoprivrednom krajobrazu služe kao koridori kroz koje se kreću različite životinjske vrste.

Slika 68: Suhozid na otoku Pagu

8. EKOLOŠKI UZGOJ (M11)

8.1 Iznos plaćanja i razlog

CILJ PROVEDBE MJERE

Cilj ove mjere je potaknuti nove poljoprivrednike da se uključe u ekološku proizvodnju, odnosno one koji je već prakticiraju da s njom i dalje nastave. Država potiče razvoj ekološke poljoprivrede jer je jedan od najodrživijih načina gospodarjenja u poljoprivredi, koji čuva prirodu i štiti okoliš (tlo, vodu, zrak/klimu) te doprinosi zdravlju ljudi i dobrobiti životinja.

Slika 69: Ekološki uzgojene jabuke

Mjera 11 (M11) Ekološki uzgoj sastoji se od dvije podmjere:

Podmjera 11.1: Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode;

Podmjera 11.2: Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda

Unutar svake od ove dvije podmjere postoje plaćanja za ratarske kulture, trajne nasade, povrće i trajne travnjake.

ŠIFRA I NAZIV PODMJERE	KULTURA	IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU
11.1: Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode	Ratarske kulture	347,78 EUR
	Trajni nasadi	868,18 EUR
	Povrće	576,94 EUR
	Trajni travnjaci	309,94 EUR
11.2: Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda	Ratarske kulture	289,92 EUR
	Trajni nasadi	723,48 EUR
	Povrće	480,78 EUR
	Trajni travnjaci	258,28 EUR

Slika 70: Ekološki uzgoj promiče dobrobit životinja: ekokrave u okolici Daruvara odmaraju u staji s dubokom steljom

Na istoj površini (za sada) nije moguće kombinirati potporu za ekološki uzgoj s potporom za neku od operacija iz Mjere 10. Izuzetak je jedino operacija 10.1.9. Očuvanje ugroženih izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja, čija je kombinacija s ekološkim uzgojem dozvoljena. Poljoprivrednici koji se žele baviti ekološkom proizvodnjom, moraju svoje gospodarstvo upisati u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji, a proizvodnja mora biti pod stručnom kontrolom koju obavljaju kontrolna tijela ovlaštena od strane Ministarstva. Kontrola je obvezna najmanje jednom godišnje.

Iznos plaćanja za prijelaz na ekološku poljoprivredu je 20% viši negoli za održavanje ovakve proizvodnje (vidjeti tablicu gore). Razlog ovome je što ekološki proizvođači koji su u prijelaznom razdoblju, a

koje obično traje oko dvije godine, za to vrijeme nemaju pravo svoje proizvode označavati ekoznakom (Slika 71, 72). Ovaj znak kupcu jamči da je proizvod s gospodarstva koje je završilo prijelazno razdoblje i koje je steklo ekološki status, a proizvođaču omogućuje da za njega postigne višu cijenu. Budući da proizvođači koji su u prijelaznom statusu nemaju pravo na ovaj znak i korist koju donosi, njima se, kao svojevrsna kompenzacija, isplaćuje viša potpora.

Nakon završetka prijelaznog razdoblja korisnik je obavezan nastaviti ekološku proizvodnju na istim površinama te podnijeti zahtjev za ulazak u sustav potpore za Podmjeru 11.2: Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda.

Slika 71, 72: Hrvatski (gore) i EU znak (dolje) ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

ZAŠTO JE EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA VAŽNA ZA OČUVANJE PRIRODE?

Bioraznolikost je znatno veća na ekološkim, negoli na konvencionalnim gospodarstvima. Ovakvo bi se, najkraće rečeno, mogli sažeti rezultati uistinu brojnih znanstvenih studija usporedbe bioraznolikosti na ekološkim i konvencionalnim gospodarstvima. Na ekogospodarstvima ne samo da je veći sveukupni broj biljaka i životinja, već je isto tako veći i broj pojedinih vrsta. Drugim riječima, ekogospodarstva ne samo da imaju ukupno veći broj npr. ptica u odnosu na konvencionalna, već unutar ovog broja imaju i više vrsta ptica (npr. ćuk, ševa, trčka itd.). Ekološki uzgoj

pozitivno utječe na kompoziciju korovske flore, brojnost i raznovrsnost vrsta ptica, leptira i ostalih kukaca (naročito opravišača i predatora), pauka; „dužinu“ hranidbenog lanca i dr. Tla ekoloških gospodarstva također imaju veću bioraznolikost – bogatija su mikorizom, imaju više vrsta i veću brojnost gujavica (Slika 75) i drugih organizama tla. Ovome, osim brižljivog gospodarjenja koje se uvelike oslanja na sinergiju i suradnju s prirodom, doprinosi i zabrana korištenja pesticida i mineralnih gnojiva.

Krajobrazna raznolikost ekološ-

ke poljoprivrede je također veća od konvencionalne. Punina i kvaliteta krajobraznog mozaika koji ekogospodarstva stvaraju širokim plodoredom, brojem stoke i režimom ispaše, njegom krajobraznih elemenata (živice, suhozidi, lokve, jarci, šumarci i dr.) i uspostavom staništa – odličan su primjer kako poljoprivreda doprinosi izgradnji i očuvanju krajobraza.

Slika 73: Ekološka poljoprivredna gospodarstva doprinose krajobraznoj raznolikosti

KAKO EKOLOŠKI UZGOJ DOPRINOSI OČUVANJU BIORAZNOLIKOSTI – PRIMJER TRULEŽARA

Truležari (*Scarabaeidae*), porodica kukaca kornjaša s više od 20 000 vrsta, čije ličinke, grčice, žive u truleži, izmetinama ili u tlu su izuzetno važni u izgradnji plodnosti tla i kontroli biljnih štetnika. Stoga ne iznenađuje da je jedan od predstavnika ove porodice – kotrljan (*Scarabeus sacer*), u narodu poznat i kao balegar, govnovalj i gudevalj – u starih Egipćana bio simbol boga sunca. Truležare rijetko nalazimo na konvencionalnim gospodarstvima sa stokom, jer ih ubijaju određeni veterinarski lijekovi koji ostaju u izmetu stoke. Ekološki poljoprivrednici ne koriste ove veterinarske lijekove pa truležari na njihovim gospodarstvima bez problema obavljaju svoju zadaću.

Slika 74: Truležari su izuzetno važni za plodnost tla i u kontroli biljnih štetnika: znatno su brojniji na ekološkim gospodarstvima jer ih na konvencionalnima ubija prisustvo određenih veterinarskih lijekova u izmetu stoke

Slika 75: Brojnost gujavica u integriranom (gore) i u ekološkom uzgoju (dolje) nakon 30 godina gospodarenja: u svakoj staklenki su gujavice s po jednog četvornog metra („DOK“ eksperiment švicarskog instituta FIBL)

8.1.1 Obveze korisnika potpore

Slika 76: Ekološka poljoprivreda privlači mlade: studenti agronomije u obilasku ekološkog gospodarstva u okolici Zagreba (lijevo)

Slika 77: Ekološki vinogradari, kao i ostali ekološki proizvođači privlače pozornost medija (desno)

Korisnici potpore za ekološki uzgoj moraju poštivati obveze koje proizlaze iz ovakvog načina proizvodnje. Najznačajnije razlike u praksi između ekološke i konvencionalne poljoprivrede jesu u gnojidbi, zaštiti bilja, suzbijanju korova te načinu uzgoja stoke. Gnojidba se u ekološkoj poljoprivredi vrši prvenstveno organskim gnojivima (stajski gnoj, zelena gnojidba, neka komercijalna gnojiva), a kod zaštite bilja, naglasak je na preventivi – na mjerama koje onemogućuju ili usporavaju razvitak biljnih bolesti i štetnika. Širok plodored i higijena tla, gnojidba i izgradnja organske tvari, upotreba otpornih sorti, jačanje biološkog raznovrsja i održavanje hranidbenih lanaca – samo su neke od ovih mjera. Tek kada se iste pokažu nedostatnima, koriste se mjere i sredstva za “liječenje”. Ovdje u prvom redu ubrajamo prskanje prirodnim tvarima, od kojih je većina netoksična ili slabo toksična, te razmjerno bezopasna po okoliš i prirodu. Među najčešće korištena sredstva spadaju biljni ekstrakti, sapuni, preparati na mineralnoj bazi (npr. bakrene soli i sumpor), ulja, propolis, homeopatske otopine, ekstrakti komposta i sl. I u suzbijanju korova, preventivne mjere su od ključne važnosti: širok plodored, ispaša, umjerena i pravovremena gnojidba, pažljiva obrada tla i dr. No

u praksi se često koriste i mehanički, termički (plamen) i neki drugi načini suzbijanja korova. Za ovo su na raspolaganju brojna suvremena oruđa, od kojih su neka baš i razvijena za prvenstvenu primjenu u ekološkoj poljoprivredi. Plodored treba sadržavati leguminoze i/ili djetelinско-travne smjese (najmanje na 1/3 obradivih površina), a strnine i okopavine ne smiju obuhvatiti više od 2/3 obradivih površina. Sjeme u pravilu također mora biti iz ekološkog uzgoja. Upotreba genetski modificiranih organizama (GMO) u ekološkom uzgoju nije dozvoljena.

Najočitije razlike između konvencionalnog i ekološkog stočarenja jesu u pogledu ishrane, stočnih nastambi, veterinarskih tretmana i selekcije. U ekološkom uzgoju nije dopuštena velika koncentracija stoke u zatvorenim stočnim nastambama (npr. velike stočne farme) ili na malim poljoprivrednim površinama. Ekološki proizvođači koji dobivaju potpore za trajne travnjake moraju imati minimalno 0,5 uvjetnih grla po hektaru, a stoka se mora uzgajati prema propisima za ekološku poljoprivrednu proizvodnju. Ishrana stoke u ekološkom uzgoju se temelji prvenstveno na krmu koja je proizvedena na samom gospodarstvu, a dokup krmiva, koncentrata i stelje s drugih gospodarsta-

va je ograničen (obično na 20-30% od sveukupnih potreba). Ovo omogućava skladan odnos biljne i stočarske proizvodnje te sprečava okolišne i druge probleme do kojih dolazi uslijed preintenzivne gnojidbe i skladištenja velikih količina gnoja na malom prostoru. Za razliku od konvencionalne poljoprivrede, u ekološkoj poljoprivredi je ograničena upotreba koncentrata u prehrani preživača, dok je zabranjena upotreba hormona i nekih krmnih aditiva. Nadalje, propisani su minimalni uvjeti u pogledu stočnih nastambi (prostor, svjetlo, stelja, zračnost i sl.) i držanja stoke na privezima, kao i najmanji broj dana koji stoka mora provesti na otvorenom i ispaši. U liječenju, naglasak je na preventivi, dok se u slučaju liječenja koriste pripravci iz ljekovitog bilja, homeopatske otopine, akupunktura, magnetoterapija i sl. Samo u iznimnim slučajevima (obično kada je u pitanju život životinje) dozvoljena je upotreba klasičnih veterinarskih lijekova, a proizvodi ovako liječene životinje neko vrijeme gube pravo na ekoznak. Tablica 21 daje pregled svih obveza korisnika potpore za ekološki uzgoj.

VRSTA OBVEZE	OPIS OBVEZE
Upisnik	Korisnik mora biti upisan u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji.
Gnojidba	Koristiti gnojiva koja su odobrena za ekološku proizvodnju u skladu s Uredbom (EZ) br. 889/2008, Prilog I.
Zaštita bilja	Koristiti sredstva za zaštitu bilja koja su odobrena za ekološku proizvodnju u skladu s Uredbom (EZ) br. 889/2008, Prilog II.
Proizvodnja	Korisnik mora provoditi pravila proizvodnje u skladu s Uredbom (EZ) br. 834/2007, Uredbom (EZ) br. 889/2008 i Pravilnika o ekološkoj proizvodnji (Narodne novine 86/2013), što provjerava/verificira ovlašteno kontrolno tijelo.
Vođenje evidencije	Potrebno je voditi evidenciju o provođenju svih gore navedenih obveza – i to sukladno Obrascu 10. iz Priloga 4. (Narodne novine 20/2016).
Izobrazba (vezana uz Mjeru 11)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tijekom prvih osamnaest mjeseci minimalno 18 sati. 2. Svake sljedeće godine izobrazba, individualno savjetovanje ili sudjelovanje u demonstracijskoj aktivnosti u trajanju od minimalno 6 sati godišnje.

Tablica 21: Obveze korisnika potpore za ekološki uzgoj

Slika 78: Za svaki hektar ekoloških trajnih travnjaka treba imati minimalno 0,5 uvjetnih grla ekološki uzgajanih goveda, kopitara, ovaca ili koza

9. PLAĆANJA PODRUČJIMA S PRIRODNI OGRANIČENJIMA ILI OSTALIM POSEBNIM OGRANIČENJIMA (M13)

Slika 79, 80: U područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima živi većinom starije stanovništvo koje se bavi uglavnom tradicionalnom poljoprivredom

Potpore u okviru ove mjere se dodjeljuju s ciljem omogućavanja nastavka poljoprivredne proizvodnje u područjima gdje postoje prirodna ili posebna ograničenja za poljoprivrednu aktivnost. Moguće ju je ostvariti samo na području nekih općina i gradova. Riječ je o gorsko-planinskim područjima na visokoj nadmorskoj visini i/ili strmim terenima, područjima sa značajnim prirodnim (suša, mrazevi; kiselo, plitko i/ili neplodno tlo i sl.), ili nekim drugim (krš) ograničenjima za poljoprivrednu proizvodnju. Mjera se sastoji od tri podmjere.

ŠIFRA PODMJERE	NAZIV PODMJERE	IZNOS PLAĆANJA PO HEKTARU
13.1.	Plaćanja u gorsko-planinskim područjima – GPP	226,00 EUR
13.2.	Plaćanja u područjima sa značajnim prirodnim ograničenjima – ZPO	119,85 EUR
13.3.	Plaćanja u područjima s posebnim ograničenjima – PPO	82,00 EUR

Slika 81: Ekstenzivno stočarstvo dio je svakodnevnice u područjima s prirodnim ograničenjima

Gore navedeni iznosi za podmjeru 13.1 i 13.2 smanjuju se ovisno o veličini zatražene površine, a smanjenja iznose:

a) 20% za zatraženih više od 20 do uključivo 50 ha;

b) 30% za zatraženih više od 50 do uključivo 100 ha;

c) 50% za zatraženih više od 100 ha.

Pravo na potporu ostvaruju samo aktivni poljoprivrednici (sukladno Zakonu o poljoprivredi) upisani u Upis-

nik poljoprivrednih gospodarstava, koji koriste zemljište upisano u ARKOD, a koje se nalazi u nekoj od općina označenoj kao područje s ograničenjima za ostvarenje prava na potporu. Potpora se isplaćuje kao naknada za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su nastali uslijed prirodnih ograničenja za poljoprivrednu proizvodnju.

Ova mjera doprinosi obnavljanju, očuvanju i poboljšanju bioraznolikosti, uključujući Natura 2000 područja i područja velike prirodne vrijednosti, omogućavajući nastavak poljoprivredne proizvodnje u područjima gdje uobičajene poljoprivredne prakse, zbog otežavajućih prirodnih uvjeta, ne pružaju prosječne prinose.

10. POTPORA ZA LOKALNI RAZVOJ U SKLOPU INICIJATIVE LEADER (M19)

Slika 82: Inicijative lokalnih zajednica važan su pokretač ruralnog razvoja

LEADER (Veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva) je mehanizam provedbe mjera politike ruralnog razvoja Europske unije, a temelji se na realizaciji lokalnih razvojnih strategija kojima upravljaju lokalne akcijske grupe (LAG-ovi). CLLD (Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice) je mehanizam za uključivanje partnera na lokalnoj razini, uključujući i predstavnike civilnog društva i lokalne gospodarske dionike, u izradu i provedbu integrirane lokalne strategije koja pomaže njihovom području u prijelazu k održivoj budućnosti. LAG je partnerstvo predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora određenog ruralnog područja, osnovano s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije tog područja, a čiji članovi mogu biti fizičke i pravne osobe.

Slika 83: LEADER inicijative okupljaju lokalne zajednice u ruralnim područjima i mogu doprinijeti očuvanju prirode

Mnoge zemlje članice EU-a stekle su vrlo dobra iskustva s uključivanjem poljoprivrednika u provedbu lokalnih razvojnih strategija korištenjem LEADER pristupa. Uspješni primjeri uključuju osmišljavanje i marketing poljoprivrednih proizvoda s dodanom vrijednošću, prije svega lokalnih proizvoda baziranih na prirodnim vrijednostima područja te ekoloških proizvoda. Vrlo često ovakav pristup koriste LAG-ovi koji pokrivaju teritorij na kojem se nalaze Natura 2000 područja ili zaštićena područja prirode. Razvojem ovakvih proizvoda te edukacijom i suradnjom poljoprivrednika, lokalnih poduzetnika (restorana, hotela, trgovina i sl.) i turista omogućava se nastavak poljoprivredne proizvodnje koja istovremeno doprinosi očuvanju bioraznolikosti i stvara dodatan prihod u lokalnoj zajednici.

Jedan od zanimljivih primjera ovakvog pristupa je LAG Cumbria Fells and Dales u Ujedinjenom Kraljevstvu, koji svoju lokalnu razvojnu strategiju provodi pod motom „Vrednovanje krajolika, njegovih ljudi i njihovih proizvoda“. Ovaj LAG je ojačao proizvodne kapacitete i tržište za lokalne proizvode koji se prodaju izravno potrošačima. Ovo je omogućilo poljoprivrednicima da nastave proizvodnju koja se bazira na ekstenzivnom napasanju travnjaka velike prirodne vrijednosti korištenjem lokalnih pasmina, kao i prelazak na ekološku proizvodnju.

Slika 84: Vrednovanje krajobraza važna je osnova lokalnih razvojnih strategija

7. LITERATURNI I IZVORI FOTOGRAFIJA

Literatura:

MP, 2015. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020., Ministarstvo poljoprivrede, Zagreb

MP, 2015. Program ruralnog razvoja RH 2014.–2020: Popis mjera s osnovnim informacijama. Ministarstvo poljoprivrede, Zagreb

Zakon o poljoprivredi (Narodne novine 30/15)

Zakon o potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju (Narodne novine 80/13, 41/14, 107/14)

Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja (Narodne novine 20/2016)

Pravilnik o višestrukoj sukladnosti (Narodne novine 32/15)

Pravilnik o ekološkoj proizvodnji (Narodne novine 86/13)

www.apprrr.hr

Fotografije iz arhive Ecologice:

3, 9, 20, 22, 27, 30, 53, 55, 56, 66, 67, 68, 70, 76, 77, 80, 82, 83, 84

Fotografije pod licencom "Creative Commons" Internet:

6, 7, 8, 12, 21, 23, 37, 38, 45, 46, 48, 49, 57, 62, 73

Fotografije pod licencom "Creative Commons" www.pixabay.com:

2, 4, 13, 17, 19, 26, 37, 51, 52, 63, 64, 65, 81, 85, 86, naslovnica

Fotografija 1: Angie Conscious

Fotografija 5: Africa Green Media

Fotografija 10: Knipseline

Fotografija 11: Bernd Kasper

Fotografija 14: Henry Adams

Fotografija 15: Harry Rose

Fotografija 16: Next Step Produce

Fotografija 18: DLV

Fotografija 24: Nedih Limani

Fotografija 25: Betty Londergan

Fotografija 28: Welsh Country Mag.

Fotografija 29: Thommybe

Fotografija 31: Zimomor

Fotografija 32: Oslobođenje

Fotografija 33: Seeking Farmland

Fotografija 34: Siepman

Fotografija 35: Dalgial

Fotografija 36: Fritz Flohrreynolds

Fotografija 39: Steve Knell

Fotografija 40: Steve Knell

Fotografija 41: Erk Dallmeyer

Fotografija 42: Mauro

Fotografija 43: Karel Konečný

Fotografija 44: Ciaran Burke

Fotografija 47: Luc Viatour

Fotografija 50: Philippa Seccombe

Fotografija 54: Thomas Stephan

Fotografija 58: Roman Ozimec

Fotografija 59: Srdjan Živulović

Fotografija 60: Anita Stowesand

Fotografija 61: Caroline Sullivan

Fotografija 69: Bergeist

Fotografija 71: Min. poljop. RH

Fotografija 72: Europska komisija

Fotografija 74: IvicaE

Fotografija 75: FIBL

Fotografija 78: EFNCP

Fotografija 79: Roman Ozimec

IMPRESUM

Izdavači: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
Republike Hrvatske i konzorcij u sastavu:
Avalon Foundation, Nizozemska,
ÖKL, Austrija i Ecologica, Hrvatska

Autori: Darko Znaor i Sonja Karoglan Todorović

Recenzija: prof. dr. Franc Bavec, Sveučilište u Mariboru
prof. dr. Martina Bavec, Sveučilište u Mariboru

Grafičko oblikovanje: Adriana Lacko
Tisak: T-Rex, Zagreb

Naklada: 1000 primjeraka

ISBN 978-953-58940-0-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod
brojem 000932218.

Ova publikacija je financirana i tiskana u okviru NIP projekta. NIP je skraćenica za Projekt integracije u EU Natura 2000. Riječ je projektu koji je financiran zajmom Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD), a koji provodi Ministarstvo zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske. Projekt doprinosi boljem očuvanju prirode u Hrvatskoj, na koju smo, zbog njene ljepote, bogatstva i raznovrsnosti, s pravom – svi mi ponosni. Pridruženje EU-u omogućuje, ali i traži od svijeta da s još više brige i pozornosti skrbimo o prirodi. Financirajući izgradnju novih te rekonstrukciju postojećih objekata, nabavku opreme te provedbu cijelog niza obrazovnih, istraživačkih i promidžbenih aktivnosti, NIP projekt pomaže nacionalnim parkovima, parkovima prirode i županijskim javnim ustanovama koje se bave očuvanjem prirode da lakše ostvare ciljeve europske ekološke mreže Natura 2000. Naime, pristupanjem EU-u, određeni dijelovi Lijepe naše, postali su dio mreže Natura 2000, naročito važnih i vrijednih europskih ekoloških područja, koja se protežu cijelim područjem EU. Mrežom Natura 2000 nastojimo očuvati preko tisuću europskih rijetkih, ugroženih i endemskih vrsta divljih životinja i biljaka te oko 230 prirodnih i poluprirodnih staništa. U Hrvatskoj smo naročito ponosni na to što Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvaća čak 37% kopnenog teritorija te 16% obalnog mora – što je među najvećim postocima u Europi.

Od NIP projekta korist će imati i poljoprivrednici. Projektom je financirana priprema mjera i administrativnog okvira za provedbu agro-okolišnih mjera za očuvanje prirode, koje su uvrštene u Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020., (Mjera 10), te program jačanja svijesti o ovoj tematici.

Sadržaj i stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno i stavove Ministarstva zaštite okoliša i prirode te Hrvatske agencije za okoliš i prirodu.

